

דן מרידור

קמפ – דיוויד 2000

8.7.2000, שבת

בשעה שתיים עשרה בצוהריים נפגשתי עם אהוד ברק בבית רוה"מ בירושלים לבקשתו. הפגישה ארכה כשעתיים וחצי, רובה בארבע עיניים, חלקה בהשתתפות נאוה. שוחחנו על הפסגה הצפויה בקמפ-דיוויד. אהוד ביקש שאצטרף לצוות הנוסע (12 איש בקמפ-דיוויד עצמו). הסכמתי. הפגישה נסתיימה בכך שאהוד יתקשר אלי ויודיעני סופית.

במהלך הפגישה דיברנו על הקו המדיני שיש לנקוט לקראת הפסגה. שאלות ירושלים, חילופי שטחים ופליטים מקשות על הכרזת "סיום הסכסוך" והעדר תביעות נוספות. אהוד נשמע נחוש להגיע להסכם. רואה אותנו שטים במים שקטים לקראת קרחון ענק. צריך להטות את מהלך הספינה עכשיו. מוכן לפשרות מסוימות בירושלים (שכונות ערביות מסוימות, קלנדיה, שועפאט, בית חנינה, אבו דיס ? אינני זוכר בוודאות את שמות המקומות שהזכיר) ולגישה חופשית לפלשתינים אל הר הבית, שיהיה גם הלאה בשליטתם המעשית, אך בלא ויתור על ריבונותנו. לגבי הפליטים – מספר מסוים וקטן למיצוי התביעה? לחילופי שטחים ממשך עדיין להתנגד (בעקבות שיחותינו הקודמות). האם יתנגד גם בסוף, כשזו תהיה השאלה היחידה הנותרת וכשידובר במשהו סמלי?

אמרתי לו שמסוכן להסכים למסירת שטחים מתוך הקו הירוק, כי בכך ייפתחו לדיון גם שטחי ישראל הריבונית, שאיש בעולם אינו תובע מאיתנו. אם תהיה מוכן לדון עם עראפאת על כך רק בסוף המו"מ, הרי אינך יודע מתי "הסוף" אצלו (שאז תהיה מוכן, אולי, להסכים לכך). זכור את התנהגותו על הבמה בועידה בקהיר. ומה יחשבו ערביי ישראל על האפשרות ששטחיהם יצורפו למדינה פלשתינית? כיצד יתנהגו כבר עכשיו? סיפרתי לאהוד על תגובתו של חה"כ האשם מחמיד מאום אל פאחם, שביקש – למעשה: תבע - בועדת החוץ והביטחון עמידה נחושה של הממשלה בישראל נגד אפשרות של מסירת כפרו לרשות (למדינה) הפלשתינית.

דברתי על החשיבות של סיום הסכסוך כתנאי למחירים הכבדים שאנחנו נשלם. בלי סיום הסכסוך זה הסכם ביניים ואז סוג המחירים ורמתם שונים בתכלית. הערכת שערפאת עלול לא להירתע מעימות אלים שידמה למה שקרה בבוסניה, בגלל התנאים בשטח מאז אוסלו (השטח משובץ באזורים שלהם ושלנו, בלי גדרות, כשלכל צד כוחות משלו ונשק חם), ובסופו של דבר תהיה התערבות מבחוץ (ארה"ב ואחרים) להסדרת הסכסוך בתנאים יותר נוחים לו, וכתוצאה ממאבק. ואולי לא? אין לדעת.

אהוד דיבר על העברת ההסכם - אם יושג - במשאל עם. חזית של ברק עם דוד לוי ואיתי - ועם אהוד אולמרט, אותו הוא שוקל להזמין באופן דרמטי לקמפ-דיוויד במהלך הפסגה, לקבלת הסכמתו - חזית כזאת תביא לתמיכה ברוב מסיבי בהסכם. הגבתי, כי את אהוד אולמרט כדאי מאד להזמין, אולם ראוי שברק יידע מראש אם אולמרט עשוי לתמוך בהסכם שיתגבש, אחרת, התוצאה הציבורית תהיה הפוכה. ברק השיב שיבדוק זאת. (בדיעבד, לאחר הועידה, סיפר לי אולמרט שברק דיבר איתו כמה פעמים בעניין זה וכי כך עשה גם באותה שבת, לאחר שיחתו אתי. בפגישות אלה ביניהם הציג אולמרט לברק את הקווים שאולמרט יוכל להגן עליהם ולתמוך בהם ולומר שברק, אכן, לא חילק את ירושלים).

אמרתי לאהוד שלוש או ארבע פעמים במהלך הפגישה, שהוא לוקח סיכון בהזמינו אותי להשתתף בפסגה, כי אינני מבטיח לו תמיכה בהסכם (כפי שאמרתי לו בפגישתנו הראשונה בעניין זה לפני כמה שבועות). ייתכן שתהיה מחלוקת בינינו ואני אומר את דברי בציבור. זה, כמובן, יזיק לו. עליו לדעת מראש, כי ייתכן שעמדותינו תהיינה שונות ואף נוגדות. אהוד השיב שאינו מבקש תמיכה אוטומטית והוא רוצה בנסיעתי. אהוד דיבר על השטחים שירצה להעביר לריבונותנו: "עוטף ירושלים" הכולל את מעלה אדומים (אני: כל הגוש, לרבות מישור וכפר אדומים), גבעת זאב ועוד, גוש עציון, מערב השומרון, החינניות ומצדות יהודה בדרום הר חברון.

9.7.2000, יום ראשון

מתברר שדוד לוי החליט - לאחר שיחה בארבע עיניים עם ברק - כי לא ייסע לקמפ-דיוויד. הוא מרמז שהיו ויתורים גדולים מדי בלא תמורה ממשית מן הצד הפלשתיני. האם גם נפגע מכך ששלמה בן-עמי ניהל את המגעים העיקריים (בהשתתפות גלעד שר) בלי השתתפותו וידיעתו המפורטת? ואולי זה העניין לגופו? אך אם כך הוא, מדוע לא ייסע, כשר החוץ, לוועידה ויאבק על עמדותיו במקום שבו עשויים להיקבע גורלות ממש? מכל מקום, בעקבותיו מחליטה ש"ס לפרוש מן הממשלה. שריה מגישים מכתבי התפטרות.

10.7.2000, יום שני

ישיבת סיעת המרכז בכנסת. ליפקין מדווח על שיחתו עם ברק בעניין ההסכם הקואליציוני ותוספת שר לסיעת המרכז. ברק לא הסכים לתת לנו סגן שר נוסף (למשרד התיירות, שגם בו יחזיק אמנון בנוסף למשרד התחבורה, ואני אהיה שר-בלי-תיק לפי הצעת ברק). סוכם ביניהם שברק עוד יחזור אליו. דיווחתי באופן כללי על שיחתי עם ברק. אחרי הצהרים הצבעת אי-אמון בראש הממשלה. 54:52 בעד אי-אמון. ש"ס, המפד"ל וישראל בעליה תמכו. שינוי ויהדות התורה נמנעו. באין רוב של 61, אין אי-אמון והממשלה נותרת על מכונה, אך זה סימן מבשר רע.

בלילה נסע אהוד עם המשלחת לקמפ-דיוויד. מן המטוס טלפן אלי ואמר שכדאי שאצטרף לועידה גם בטרם מינויי לממשלה. הוסיף שעוד יחזור אלי בעניין זה.

11.7.2000, יום שלישי

דני יתום התקשר מקמפ-דיוויד. אהוד מבקש שאגיע. התנאי – אין עוזבים אלא ביחד. אמרתי לדני שייתכן ואתנגד למהלכי ברק וכדאי שברק ישקול שוב אם הוא רוצה להזמין. השיב שברק יודע ורוצה שאבוא. אם לא אסכים לקו שיינקט, אוכל להסתייג ולפרוש מעשית מן הדיונים או להמשיך לעזור "תחת מחאה". יתום הוסיף שאהוד עוד יתקשר אלי כדי לסכם סופית. דובר בינינו על נסיעה ביום רביעי בלילה, כי כנראה לא אספיק לצאת עוד הלילה. בערב התקשרה אלי הביתה מרית מלשכת רוה"מ, בשם דני יתום, וביקשה שאצא מוקדם ככל האפשר. תבדוק אפשרות של טיסה מחר בבוקר. חשוב לרוה"מ שאגיע מוקדם. במקביל יסדרו את כרטיס הנסיעה. בינתיים פנו מלשכת רוה"מ – בלא ידיעתי – לועדת האתיקה של הכנסת (דליה רבין-פילוסוף) כדי לקבל היתר להשתתפותי במשלחת. ההיתר ניתן. לפני חצות סוכם שאצא למחרת בבוקר בטיסת British Airways לושינגטון דרך לונדון.

12.7.2000, יום רביעי

טיסה מנתב"ג ללונדון ומשם – אחרי המתנה של כשעה – לושינגטון. משדה התעופה Dulles, בו קיבל את פני לני דייוויס, הציר בשגרירות בושינגטון, העומד לסיים תוך ימים אחדים את תפקידו שם, הוסעתי במכונית השגרירות לקמפ-דיוויד. הנסיעה ארכה כשעה וחצי בדרך יפה, נוף ירוק, יערות ומים. בדרך דיברתי בטלפון עם הווארד קור, מנכ"ל איפאק, שאמר לי שמצבו של ברק שונה ממצבו של ביבי בזמנו, שאז צריך היה לשכנע את האמריקאים שביבי רוצה בשלום, ואילו לגבי ברק, הן בדעת הקהל, הן בקונגרס והן בקהילה היהודית בטוחים שהוא רוצה מאד בשלום ויש חוששים שהוא מוכן לוותר יותר מדי... קור הציע שברק יקיים קשר טלפוני עם ראשי הקונגרס משתי המפלגות במהלך הפסגה. דיברתי גם עם רוב סטלוף, מנכ"ל מכון וושינגטון, שאמר לי שידוע לו שהנשיא מתכוון לא לצאת לועידה ה-G-8, המתוכננת לשבוע הבא באוקינווה, יפן, אם יהיה צורך בכך כדי להגיע להסכם.

בסביבות שש בערב הגעתי לקמפ-דיוויד. עברנו בדיקות בטחוניות מדוקדקות (המכונית ואני) בשלוש תחנות ועלינו בדרך המטפסת על הגבעה שבה נמצא המחנה. הופניתי לבקתה בשם Walnut, שם אגור בחדר אחד עם שלמה בן עמי. בחדר השני מתגוררים דני יתום וגלעד שר. לכל חדר שירותים משלו, בין החדרים מעין חדר מגורים ובו טלוויזיה. הבקתה עשויה עץ, הריהוט בתוכה פשוט. יש מיזוג אוויר ומקרר קטן עם משקאות. בסך הכל נעים, אם כי לא מרווח מאד.

בבקתה הקרובה אלינו, Sycamore שמה, גרים באחד החדרים אמנון ליפקין ויוסי גינוסר, ובחדר השני – אליקים רובינשטיין ושלמה ינאי (אלוף, ראש אג"ת). בקרבנתנו, במורד הגבעה,

נמצאת בקתת Holly, בה יתקיימו דיונים של הקבוצות השונות. על קירות אחד משלש חדריה תלויים במסגרות מסמכים מועידת קמפ-דיוויד הראשונה: רישום, בכתב ידו של הנשיא קרט, משיחה בינו לבין בגין וסאדאט, מכתב שלו למנחם בגין ומכתב שלו לאנואר סאדאט, גם הם בכתב ידו. במרחק קצר משם נמצא בנין Laurel, בו המסעדה (או, מוטב, חדר האוכל) וחדר דיונים גדול השמור לקלינטון ולמשלחת האמריקאית), וחדר גדול נוסף ובו כורסאות, שולחנות נמוכים, פסנתר עומד, טלוויזיה ומרפסת מרווחת, שגם עליה ניתן לאכול.

במרחק מה משם, מהלך שלוש דקות בשבילי היער, נמצאת בקתת הנשיא קלינטון, Aspen. בקתה גדולה ויפה, עם מרפסת רחבה ובריכה קטנה. ממול בקתת הנשיא מעבר לכביש (למעשה זהו שביל כבוש מצופה באספלט) נמצאת בקתתו של ברק, Dogwood. גם היא בקתה גדולה ובה מגוריו של ברק ושני חדרים גדולים לעבודה. באחד נמצאים מזכירתו, עינת גלוסקא, בחורה נבונה, חביבה ויעילה, דוברת אנגלית רהוטה (בעצמה גרה בבקתת Linden, מעבר לכביש ליד בקתתנו) ואסף, קצין הביטחון חובש הכיפה הנעים והחייכן. בחדר העבודה נמצא גם הטלפון היחיד שממנו אפשר להתקשר החוצה, שלא דרך המרכזיה. בחדר השני – שהוא למעשה חדר אורחים מרוהט – ניתן לקיים פגישות ושיחות. לבקתה שתי מרפסות. האחת קטנה בכניסה לבקתה, אליה עולות כמה מדרגות מן השביל מוקף הדשא שלפני הבית, והשניה גדולה יותר ונמצאת מאחורי הבקתה. עראפאת גר בבקתת Birch, בה – כך מספרים לי – התגורר מנחם בגין בהיותו כאן בשנת 1978...

המחנה מוקף גדר ושומרים מזוינים. זהו מחנה של המרינס (או חיל הים?) והחיילים מתחזקים אותו. הם מכסחים את הדשא, מנקים את השבילים ואת הביתנים, לוקחים ומחזירים את הכביסה ושומרים על המחנה. בבניין Hickory נמצאים משרדים שלהם, מועדון, אולם קולנוע, מתקן לכדורת, שולחנות פינג-פונג וביליארד וכיו"ב. במחנה פזורים, ליד הביתנים השונים, הרבה זוגות אופניים. כל החפץ לרכב נוטל ורוכב. קיבלנו גם מכוניות גולף קטנות, בנות ארבעה מושבים, חלקן מונעות בחשמל וחלקן בדלק רגיל. למכוניות מפתחות, שנלקחו מיד על-ידי אלה מבינינו ששמו ידיהם עליהן ראשונים והפכו למכוניות "פרטיות", החונות ליד בקתותיהם ובכל מקום שהם נמצאים. חלקן לבנות וחלקן ירוקות ועל כל אחת שלט באנגלית המציין את שיוכה, לפי שם המשלחת או שם הבקתה. בדרך מבקתתי לבקתת רוה"מ, לאורך השביל, נמצאות בקתת Red Oak משמאל לדרך, ואחריה, בשביל העולה ימינה, בקתת Maple, בה מתגוררת מזכירת המדינה, מדלן אולברייט. שומר ניצב ליד בקתה זו כל הימים. קצת לפני המרכז ב-Hickory, ליד שורת סלעים לצד הדרך, מוביל שביל אספלט למרכז הספורט, בו, ליד בריכה יפה, אולם התעמלות, הפתוח עשרים וארבע שעות ביממה. באולם מכשירי כושר מכל הסוגים והמינים וחיילי המרינס (והאורחים) משתמשים בו להנאתם.

במחנה כולו אוריה פסטורלית מיוחדת: נקי ושקט ונעים. העצים והשיחים בכול גוני הירוק מלאים את המחנה. חלקם עצי נוי וחלקם עצי פרי. לאורך שבילים רבים וליד בקתות תוכל למצוא שיחי פטל ופריים האדום נקטף ונאכל באין מפריע. האדמה דשנה ולחה. גשם יורד או זה עתה פסק או עומד לרדת, הגם שאנחנו באמצע יולי. הכל כל כך יפה וירוק ושופע וכל כך שונה מן הארץ שבגורלה אנחנו עומדים לדון כאן.

סידרתי את הבגדים בחדרי ויצאתי. בהולכי בשבילי המחנה פגשתי את עראפאת עם אבו-עלא, אבו מאזן, חסן עספור, יאסר עבד רבו, מוחמד רשיד ואחרים. הציגוני בפני עראפאת, שאמר שהוא מכיר אותי. לחצנו ידיים. קיימנו שיחות עם הפלשתינים ועם האמריקאים. היו שם קלינטון (שברכני בחום, כאילו אנחנו ידידים וותיקים) עם בתו צ'לסי, מדלן אולברייט, סנדי ברגר (היועץ לביטחון לאומי), דניס רוס, מרטין אינדיק, טוני פרשטנדיג (חיבוקים ונשיקות) ואחרים שלא הכרתי. שוחחנו על המו"מ הנפתח. קלינטון סיפר על ניסיונו במו"מ על ההסכם באירלנד (יום השישי הטוב) ועל רשמיו מביקורו ביוגוסלביה. דרך דיבורו קולחת ומשרה אמינות. אין ספק שכך הוא גם מבסס את התחושה שהוא בעל ניסיון במשאים ומתנים לפתרון משברים בינלאומיים. בשיחות עם האמריקאים ועם הפלשתינים אמרתי, שאהוד הגיע לקצה גבול הוויתורים ואף עבר אותו, עניינית ופוליטית. הוא איבד בגלל מדיניותו זאת את הרוב בכנסת והוא עלול ליפול. עכשיו נדרשת גמישות פלשתינית, שטרם הבחנו בה כלל ועיקר.

בשעה 20.30 נפגשות כל המשלחות לארוחת ערב בבניין Laurel. שולחן מוארך גדול ושני שולחנות עגולים ערוכים במפלס העליון. ליד הצלחות שלטים עם שמות הסועדים. במפלס התחתון, אליו מובילים שני גרמי מדרגות משני צדדיו, ניצבים, זה ליד זה, שני שולחנות ועליהם מבחר המנות לסעודה. מנות ראשונות ועיקריות על השולחן הגדול. מנות אחרונות על השולחן הקטן. ביניהם דלת המובילה למרפסת הגדולה הנשקפת מבעד לקיר הזכוכית. את האוכל מבשל, מכין ומגיש צוות המטבח של הבית הלבן, המלווה את הנשיא. המוזמנים כולם, כולל הנשיא קלינטון, יורדים אל המפלס התחתון ומסתדרים בטור לבחירת המנות, כשצלחות בידיהם, וחוזרים עם האוכל למושבם המסומן.

מושבי בין מזכירת המדינה אולברייט לבין ד"ר נביל שעת'. שוחחנו על תהליך השלום ועל המצב הפוליטי בארץ, שוב עלה לדיון מצבו הפוליטי של ברק, שהוחמר כתוצאה מעמדותיו המדיניות. דיברנו גם על המצב החוקתי והפוליטי בישראל, המחייב את ברק להעביר הסכם גם בבחירות (ככל הנראה) ולאחריהן בכנסת שתיבחר (ברוב מוחלט של חבריה) ובסוף התהליך – על-פי הבטחתו – במשאל עם. הסברתי למזכירה את שיטת הבחירות המזרה שלנו ואת קשייה ותוצאותיה. השיחה התרחבה לדיון בשיח הציבורי בעידן התקשורת המודרנית, כשהנבחרים והמתמודדים מדברים ישירות אל דעת הקהל ופוסחים על גופי הביניים: הכנסת והמפלגות. כינתי תופעה זאת "חזרה מדמוקרטיה עקיפה לדמוקרטיה ישירה". הפועל היוצא הוא רידודו של הדיון הציבורי וניהולו בסיסמאות קצרות וקולעות המכוונות ל"בטן" של הצופה, על חשבון הרצינות הנדרשת ממורכבות העניין ומחשיבותו. אולברייט הסכימה, אם כי אמרה שהדמוקרטיה מוצאת – וצריכה עוד לשכלל – דרכים להתגבר על מכשלה זאת.

בשעה 22.30 קיימנו פגישה של המשלחת בביתן רוה"מ Dogwood. השתתפו רוה"מ, יתום, בן-עמי, שחק, גינוסר, שר, ינאי, רובינשטיין ואני. ישבנו בחדר האורחים המרווח. אהוד הציג את הבעיות. מחר יוצג נייר אמריקאי. הובטח שלא נופתע ממנו (כנראה יתייעצו אתנו או לפחות יציגוהו לפנינו לפני פרסומו) גם אם לא את כולו נאהב. הבעיות הן: ירושלים, הגבולות, חילופי שטחים, השיבה (הפליטים) והביטחון. אהוד הציג עמדה נחרצת כנגד קבלת כל אחריות שהיא להיווצרות בעיית הפליטים וכן לחילופי שטחים (Swap). נדמה לי שאני שומע רמז

שייתכן כי בסוף אפשר יהיה לדון גם בחילופי שטחים. יוסי גינוסר דיבר אחריו והעריך שאחרי שיוצג הנייר האמריקאי ייווצר משבר עם הפלשתינאים, שלא יקבלוהו. בתום דבריו, יצא, הוא ובן-עמי, מן ההתייעצות כדי להיפגש עם עראפאת.

בדברי הצעתי עמדה תקיפה: אין הסכמה לחזרה לקווי '67, לא לקווים עצמם ולא לנוסחה הרואה בהם בסיס לקו הסופי. זו תהיה כניעה לדרישת הערבים, ששום ממשלה בישראל לא קיבלה במשך 33 שנים. צריך פשרה בין שתי תביעות נוגדות ולא תיקונים לקווי '67. אמרתי שהמנוף בוועידה כאן – הן בשבילנו והן בשביל הערבים – הוא המנוף האמריקאי. המאבק הוא במידה רבה על העמדה האמריקאית. צריך להפעיל לחץ, כדי לאזן את הלחץ הערבי. העמדה האמריקאית תהיה השקול של הרכיבים. לכן צריך להציג עמדה תקיפה בעניין ההתנגדות לקווי '67, ירושלים, השיבה וחילופי השטחים. הצעתי גם שאהוד ידבר מכאן עם ראשי הקונגרס, יושבי ראש הרוב והמיעוט בשני הבתים, כדי להחזיקם בתמונה ולזכות באהדתם. זה חשוב בדרך כלל, ובמיוחד תהיה לדבר חשיבות לקראת הדיון על סיוע כספי אמריקאי שיידרש בכמות ניכרת אם יהיה הסכם. אמרתי זאת גם בעקבות שיחתי הטלפונית עם הווארד קור מן המכונית בדרך למחנה.

אחרי דיבר ליפקין והתנגד לדברי "הקשוחים". הוא הזכיר את מסמך ביילין – אבו-מאזן, המקבל, כנראה, חלק מן הדברים שהתנגדתי להם. אמרתי שמעולם לא ראיתו ואינני יודע אם קיים מסמך מוסכם כזה. בפגישה עם אבו מאזן בביתי, לפני למעלה משנתיים, אבו-מאזן הכחיש קיומו של הסכם ואמר כי היה רק exchange of views בין אנשיו לאנשי ביילין. ליפקין אמר שלאהוד יש מסמך כזה. לא ברור אם המסמך שבידי אבו מאזן זהה בדיוק לזה שבידי אהוד. שלמה ינאי אמר שהאמריקאים עושים בו שימוש כבסיס לנייר שלהם (להצעתם). הצעתי, אם כן, שאהוד יאמר לאמריקאים שהנייר אינו מקובל עליו לחלוטין. אהוד הגיב ואמר שהם (האמריקאים) יודעים זאת. מדברי ליפקין וינאי ניתן היה להבין שאין דעתם חדה כדעתי בעניין הפליטים וירושלים. תוך כדי השיחה חשבתי שאנחנו שוגים, כשאנחנו מדברים בפתיחות כזאת. הרי יש חשש להאזנה. כתבתי פתק ליושב לצדי: "האמריקאים ינסחו מחדש את הנייר שלהם אחרי שיקבלו את הסטנוגרמה של שיחתנו כאן ועכשיו. לפי דעתי הם יזהו שאפשר ללחוץ עלינו גם בעניין הפליטים וגם בעניין ירושלים".

13.7.2000, יום חמישי

היום עומד להיות מוגש הנייר האמריקאי. הנשיא קלינטון עם סנדי ברגר נסעו לבולטימור וישבו אחרי הצהריים. בארוחת הבוקר עם מרטין אינדיק ואחרים מן המשלחת האמריקאית הצגתי עמדה כאתמול. מרטין אמר לי, שיהיו בנייר שלהם דברים שלא נאהב. הזכרתי לו, שבזמנו הובטח לנו שלא יפתיעונו. השיב שלא נופתע, אך כאמור, לא את הכל נאהב.

בשעה 12.30 בצוהריים נפגשנו, אליקים רובינשטיין ואני, עם אכרם הנייה ועם נביל שעת', שהעלו את בעיית הפליטים. שעת' פתח בהסבר מעניין, כיצד נראית בעיית הפליטים בעיני הישראלים. מייד טען, כי חשוב מאד לאפשר את זכות השיבה, למרות שמעטים ביותר יממשו

אותה. אמר שמדובר בעיקר בפליטים שבלבנון, הסובלים במיוחד במדינה זו. הם קשורים מאוד למקומותיהם הקודמים בגליל, כפי שניתן היה לראות במפגשים לאורך גבול הצפון (ליד שער פטמה במטולה). שאלתי את נביל שעת' איך מתיישבת קביעתו שהפליטים קשורים מאד למקומותיהם הקודמים עם הצהרתו שרק מעטים מאוד יממשו את זכותם לחזור. הוא לא השיב לגופו של עניין ועבר לדון בפליטים הגרים ברצועה.

אפשר לתת לחלק מהפליטים המתגוררים ברצועת עזה - כך אמר - "לשוב" לשטח ליד הרצועה שיצורף אליה מישראל... אכרם הנייה החרה החזיק אחריו ואף הוסיף, שאם עראפאת יוותר על זכות השיבה, הוא, אכרם, ייצא נגדו. התחלתי להשיב להם ולהסביר מדוע אנחנו מתנגדים לזכות השיבה, אך נאלצתי להפסיק בגלל פגישה שנקבעה לי עם אבו-מאזן על-ידי יוסי גינוסר. יוסי הסביר לי בבוקר, כי האנשים הקרובים ביותר לעראפאת הם - לפי הסדר - נביל אבו רודינה, דחלאן, מוחמד רשיד ואבו-מאזן.

הפגישה עם אבו-מאזן התעכבה, מפני שבבואי לבניין Laurel, מצאתי את אבו-מאזן מתחיל בשיחה עם מדלן אולברייט. ישבתי לאכול צוהריים עם חסן עספור, קומוניסט (לשעבר?), אינטליגנטי, שניסה לשכנעני בעניין ירושלים, חילופי קרקעות וזכות השיבה. הפערים גדולים מאד. אחרי ארוחת הצוהריים ישבתי לשיחה בת כארבעים דקות עם אבו-מאזן ב-Laurel. שיחה תרבותית ואפילו ידידותית, אך העמדות רחוקות זו מזו. למעשה הסברנו זה לזה למה קשה להגיע לפשרה... הדגשתי שברק אינו יכול לוותר יותר. אם עראפאת התכוון ברצינות ל"שלום האמיצים", עליו לגלות אומץ, להגמיש את עמדותיו ולהסכים לפשרה סבירה.

בשעה 16.00 הגיע אלי לשיחה - לפי בקשת ברק - Bruce Reidel, מבכירי המועצה לביטחון לאומי של ארה"ב. Bruce שירת ב-C.I.A. בישראל כשלוש שנים (1985-1987). הוא מכיר היטב את הארץ ונשמע אוהד. הסברתי לו את עמדותינו בעניין ירושלים (לא תהיה חלוקה או ויתור על ריבונות), גבולות (לא קווי 67 אלא פשרה בין תביעות נוגדות), חילופי שטחים (שטחי ישראל הריבונית אינם להחלפה) והפליטים (התנגדות לשיבה לישראל, אלא למדינה הפלשתינית וכן פיצויים מקרן בינלאומית). עמדתי, עם זאת, על חיוניות "סיום הסכסוך". הסברתי את הסיכונים שאהוד לקח וכי אין כל אפשרות להוסיף עליהם. אחרת אהוד עשוי ליפול וגם ההסכם והחקיקה הנדרשת ברוב של 61 חכ"ם לא יתקבלו. ברוס הסכים שקשה להגיע להסכם.

אמר שאיננו מאמין במזרח-תיכון חדש. הוא יחשוב זאת להישג גדול, אם נצליח להביא לכך שהקמת המדינה הפלשתינית תעבור בהסכם ובלא זעזועים. גישה מינימליסטית. ברגר הסביר לעראפאת, לדברי ברוס, שבלא הכרה של ישראל וארה"ב, לא תהיה לו הצלחה אמיתית בהכרזה על הקמת המדינה. הוא הוסיף, שעראפאת יודע שלא יקבל 100% של השטח. יקבל בין 85%-ל-92%. ברוס מבין את הקושי בחילופי שטחים כפי שהסברתי לו. צריך למצוא דרך שעראפאת יוכל לומר בסוף שלא ויתר על ירושלים כבירת פלשתיין, וכי הגבול נקבע על בסיס קווי 67 ושלא ויתר על זכות השיבה.

לגבי ירושלים אמר כי אפשר שלא תיפגע ריבונותנו בגבולות המוניציפליים הקיימים, אך עראפאת יוכל להקים את בירתו on the edge של גבול ירושלים. לשאלתי, אם מבחון או מבפנים, השיב שהעיקר (99%) מבחון. אמרתי לו שהאילוצים שהציג אינם מאפשרים פתרון מבחינתנו. שיחתנו נפסקה מפני שמסוקו של קלינטון עמד לנחות בשובו מבולטימור והוא, ברוס, הלך לתדרוך עם הנשיא. ביקש והסכמתי כי נמשיך את השיחה ויביא איתו גם את רוב מלי.

לפנות ערב התקשר אלי ברק ואמר כי סודר שבארוחת הערב אשב ליד קלינטון וביקש כי אשוחח איתו על הבעיות הקשות: ירושלים, חילופי שטחים, פליטים וגבולות. לאהוד עצמו הייתה שיחה רצינית (קשה?) עם אולברייט בעניין הנייר האמריקאי. בינתיים הפלשתינאים אינם מוכנים לקבל את הנייר האמריקאי מפני שאינו דן בשאלת ירושלים (ואולי מסיבות נוספות).

לפני ארוחת הערב הסתובבתי בשבילי המחנה והגעתי לבנין Dogwood, בו נמצא משרדנו. נכנסתי וראיתי בחדר האורחים את ברק מתייעץ על ניירות עם קבוצת אנשים ובהם גילי שר, גידי גרינשטיין עוזרו המוכשר, הנמרץ והצעיר של גילי, ואחרים. הם לא ראו אותי. עזבתי את המקום. בינתיים התברר לי שבשעות הצוהריים, כנראה כשישכתי עם אבו-מאזן ב-Laurel, נפגשו דניס ומרטין עם קבוצת ישראלים (שחק, בן-עמי, רובינשטיין ואחרים – בלי אהוד) וקראו לפנייהם מן הנייר האמריקאי לקבלת תגובות. אחר כך הוכן נייר ישראלי בתגובה ונמסר – כך נדמה לי – לאמריקאים. גידי גרינשטיין מסר לי את הנייר, כדי להתכונן לארוחת הערב ולשיחתי עם הנשיא. בינתיים נקבע שהנשיא יפגוש את שלמה בן-עמי עוד לפני הארוחה, כך שמסרתי לעיונו את הנייר בטרם היה סיפק בידי לעיין בו. שלמה יביא אותו איתו לארוחה, כדי שאעבור עליו לפני שיחתי עם הנשיא קלינטון.

בשעה 20.00 החלה ארוחת הערב המשותפת לכל המשלחות בחדר האוכל. ישבתי לימינו של קלינטון, כשלשמאלו יושב אבו-מאזן. מצדי השני ישב צאאב עריקאת. במשך הארוחה קיימתי שיחה מעניינת עם הנשיא. דיברתי איתו על התפוררות הקואליציה של ברק ועל סיבותיו ותוצאותיו האפשריות של תהליך זה. הדיון התפתח ועסקנו בתיאור מאפייני החברה הישראלית והשינויים החלים בה: המעבר מחברה מתגבשת ומערבית באופיה המשטרי והתרבותי לחברה רב-תרבותית. הנשיא העמיק בדברים על הצורך האנושי במערכת תרבות לאומית (קבוצתית), הנותנת משמעות לחיי האדם ולמעשיו. עובדה היא שהגדרת מערכת תרבות כזאת נעשית בדרך כלל באופן שלילי, דהיינו כנגד האויב, הזר או השונה. כך נוצרות יריבויות ונולדים עימותים. דיבר שוב על ניסיונו באירלנד וביוגוסלביה. סיפר כי אחרי הצוהריים היה גם בווישינגטון בטכס לציון חתימת הסכם סחר עם וייטנאם. הוא, השייך לדור שהתמודד עם מלחמת וייטנאם ואף התנגד לה, התרגש מאד בטכס בווישינגטון. מדבריו על מלחמת וייטנאם עברנו לדבר על מלחמות המעוררות מחלוקת פנימית והגענו למלחמת לבנון וליציאתנו משם לאחרונה. שוחחנו, כמובן, גם על בעיות ירושלים, הגבולות והפליטים.

בחלקה השני של הארוחה, לאחר שירדנו לשולחן התקרובת והעמסנו את המנות האחרונות על הצלחות, שבתי לשולחן ושוחחתי עם צאאב עריקאת. צאאב הזמין את ליאורה ואותי לביקור

בביתו ביריחו ("אל תדאג, אתה יכול לבוא אלי, גם דני נווה ואשתו היו אצלי"...) מסרנו זה לזה את מספרי הטלפון שלנו. אחרי הארוחה שוחחתי עם צ'לסי קלינטון, ביתו של הנשיא הנמצאת איתו במחנה. לשיחה הצטרף, בשלב מאוחר יותר, אליקים. דיברנו על ספרו של מיכאל איגנטייב על ישעיהו ברלין שהיא קוראת בו עכשיו. את הספר קיבלה מלאה רבין, כמוני. אמרתי לה שמאוד נהניתי מן הספר ומן האנגלית היפה של איגנטייב. סיפרתי לה גם שפגשתי בו לפני מספר שבועות בארוחת ערב בירושלים (אצל צ'רלס ואנדי ברונפמן) ושוחחתי איתו ארוכות על ברלין. צ'לסי נשמעת אינטליגנטית ולגמרי מיושבת ומאוזנת. היא לומדת בסטנפורד, בת 20.

בהמשך הערב אמורה להתקיים פגישה בין קלינטון לבין ברק, לאחר התייעצות שתתקיים במשלחת האמריקאית. בבוקר ה-14.7 ראיתי ליד השולחן ב-Dogwood את טיוטת הסכם המסגרת האמריקאית הראשונה שסוכמה ב-01.00 בבוקר. לא אהבתי אותה.

14.7.2000 יום ששי

אחרי ריצת בוקר הלכתי לביתן רוה"מ. שם קראתי את הטיוטה האמריקאית בעיון. זה מסמך המציג – מבלי לחייב מי מהצדדים – את ההבנה האמריקאית של עמדות הפלשתינאים (מסומנות P) והישראלים (מסומנות I) וכן נוסח כללי, האמור לשמש בסיס לדיונים.

בשעה 10.00 התקיים דיון של המשלחת אצל ברק. דיברתי נגד הדרך בו מוצגת העמדה הישראלית בחלקים רבים במסמך: נגד האמירה שהגבול ייקבע על בסיס קווי '67 ועל בסיס המציאות ו"צרכים ישראלים חיוניים". טענתי שיש לכתוב שזו מחלוקת בין שתי תביעות לזכות על אותו חבל ארץ (יש"ע) וכי יש צורך למצוא פשרה (טריטוריאלית) בין תביעות סותרות ולא רק לתת לנו פתרונות ל"צרכים החיוניים" שלנו. הדגשתי גם שהסכמתנו להקמת מדינה פלשתינית – המונחת כמובנת מאליה בנייר האמריקאי – צריכה להיות מותנית בהסכמה על הגבולות, על ירושלים ועל פליטים. התנגדתי לחילופי קרקעות ולשיבת פליטים לתוככי ישראל בכל מספר שהוא. הצעתי (כפי שאמרתי לאהוד גם בעבר) להתנגד למעבר בטוח בין עזה ליו"ש (ובוודאי לכביש ובו תנועה בלתי מופרעת), שאין להם זכות לקבלו אחרי תקופת הביניים לפי ההסכם (למרות שהוא חיוני מאין כמותו בשבילם ודווקא לכן לא הגיע הזמן לדון בו או לתיתו בלא תמורה משמעותית ביותר). דרשתי שייכתב שלא יהיה צבא למדינה הפלשתינית (ולא בנוסחה כללית) ועוד.

היו הערות של אחרים. ליפקין גם הוא לא אהב את המסמך. הוא ואחרים הצביעו על העובדה שהמסמך נמסר לנו (ובהפתעה) אחרי שעראפאת דחה מסמך קודם. סיכמנו שאהוד ידבר על כך (על ההפתעה והתוכן) עם קלינטון לאחר שייפגש בעניין זה עם דניס רוס וסנדי ברגר. הישיבה נפתחה בהצגת דברים מסודרת על ידי רוה"מ. רוה"מ מסר שסוכם בלילה בינו לבין קלינטון ועראפאת שנתחיל היום בדיונים בארבע קבוצות: גבולות, ביטחון, ירושלים ופליטים. קלינטון הציע שהדיונים בכל קבוצה יהיו בארבע עיניים. ברק הסכים, אך עראפאת התנגד. כנראה איננו סומך על איש מאנשיו כאשר הוא לבדו. הדיונים ייערכו, אם כך, בקבוצות של

שניים על שניים. בעניין הגבולות יעסקו בן-עמי וינאי, בעניין הביטחון ליפקין וינאי, בעניין ירושלים יתום ואני, ובעניין הפליטים רובינשטיין וגידי גרינשטיין. לא ניתנו הנחיות מפורטות מדי לצוותים. מסתבר כי הפלשתינים רואים את העמדת בראש הצוות לעניין ירושלים כסימן לעמדה ישראלית קשוחה בנושא זה.

בפגישה שקיים אהוד עם קלינטון בצוהריים הסתבר שעראפאת גם הוא לא הסכים למסמך ולכן, כדברי נשיא ארה"ב, המסמך היה כלא היה. ממשיכים לדבר בינינו בלא להתייחס עליו. לקראת פגישה זו של קלינטון ואהוד ישבתי עם גלעד שר ועם גידי גרינשטיין ומסרתי להם את השגותי, בכדי שיעלון על הכתב ויעבירו לאמריקאים. גם שלמה ינאי מסר להם את השגותיו והנייר אכן הוכן.

בשעה 14:45, נפגשנו, דני יתום (שהוחלף ע"י גלעד שר) ואני, עם צאאב עריקאת ועם יאסר עבד-רבו, ודנו כשעתיים וחצי על ירושלים. הם דרשו ריבונות במזרח העיר והסכימו בטובם להתייחס לאינטרסים שלנו שם. השבתי שלא נוותר על ריבונות בכל העיר בגבולותיה דהיום ועראפאת צריך להביא זאת בחשבון אם הוא רוצה בהסכם. הייתה אווירה תרבותית, אך המחלוקת קוטבית. שום גמישות. במהלך השיחה נימקו הפלשתינים מדוע אנחנו צריכים לוותר ולהסכים לתפיסה של "עיר אחת פתוחה" (Open City) עם שתי עיריות שונות המתואמות ביניהן. העיקר, כמובן, הוא ריבונות פלשתינית על מזרח ירושלים ולפחות על השכונות הערביות בה, לרבות בעיר העתיקה. האם אני צודק באבחנה שיש כאן נכונות להכיר בריבונות ישראל בשכונות היהודיות במזרח העיר? הצעותינו להסדרים דתיים ואחרים במישור הפונקציונאלי נדחו לחלוטין. בסיום הפגישה פלט עריקאת שצריך שבעניין זה ידברו ביניהם עראפאת וברק והם מתחמקים מכך. אני מבין מזה או שעראפאת רוצה להיפגש עם ברק, או שעריקאת רומז שבעניין ירושלים רק עראפאת – ולא הוא – יכול להתפשר.

קיבלתי מגלעד שר טיוטת הסכם מסגרת ש"אנחנו" הכנו בכדי להגיב ולהעיר עליו. האמריקאים, כך הבנתי, כבר ראו אותו או שמעו עליו. אהוד הבטיח לי שיראה לי מפות לגבי השטחים וחלוקתם והבנתי שבן-עמי כבר הראה אותן לפלשתינאים במסגרת התהליך שהתחיל בשטוקהולם.

לפני ארוחת הערב, בשעה 20:30, נכנסנו, גלעד שר ואני עם עריקאת ועבד-רבו אל קלינטון ב-Aspen, איתו ישבו אולברייט, ברגר, רוס ואחרים, כדי לדווח על שיחותינו בעניין ירושלים. לפנינו דיווחו שני הצוותים האחרים בנושא הפליטים והגבולות. לגבי הפליטים, כך סיפר לי גידי גרינשטיין, אמר קלינטון שהסכום יהיה עשרה מיליארד דולר וכי ישראל "לא יכולה לעמוד אפילו בסכום קרוב לזה". ארה"ב תיתן את העיקר, ישראל תשתתף והוא יגייס את השאר. לגבי מספר הפליטים שיורשו לשוב, הפלשתינים ירדו ממספרים של מאות אלפים. גרינשטיין מעריך שהם מתכוונים למספר שעשוי להגיע עד מאה אלף. הנשיא קלינטון הסביר שהמספרים הגדולים הם בלתי אפשריים. לגבי הגבולות – קלינטון "ביטל" את תביעתנו לריבונות בבקעה ושלח את הצדדים לעבוד על השאר.

בשיחה איתנו הצגתי את העמדה הישראלית. צריך פתרון לירושלים, אחרת אין סוף לסכסוך. ישראל לא תוכל לוותר על הריבונות בכל ירושלים זהיום, אין לכך כך הצדקה, היסטורית או מדינית, וזה גם לא יעבור במשאל עם. אפשר לדבר על סידורים פונקציונאליים (דתיים ואחרים) לאוכלוסייה הפלשתינית בירושלים. עבד-רבו ועריקאת הציגו את עמדתם הנוגדת: ריבונות פלשתינית על מזרח העיר.

הנשיא קלינטון אמר שבניגוד לדיוניו עם הצוותים האחרים, בעניין ירושלים אין לו עדיין תמונה ברורה של הפתרון האפשרי. הוא הסכים איתי שאין אפשרות להעביר בישראל (במשאל עם) וויתור על ריבונות ישראל או חלוקת ירושלים. הוא מבין, גם שהעניין חשוב מאוד לפלשתינים. הוא ביקש שנכין יחד תיאור של החיים בירושלים לאחר הסכם בלא קשר לשאלת הריבונות. הסכמנו. עריקאת אמר שישאלו את עראפאת, אם גם הם מסכימים.

בתום הפגישה ביקש ממני קלינטון להישאר אתו לבד, והמשכנו לשוחח. סיפרתי לו על הרגע שבו נודע לי, בצריח הטנק בסיני, בין קרבות, במלחמת ששת הימים על שחרור ירושלים. תיארתי לו את ההתרגשות עד דמעות שאחזה אז בכולנו על הטנקים במדבר. קלינטון אמר שהוא מבין שאין אפשרות שאנחנו נוותר על ריבונותנו. הוא מחפש דרך מעשית פונקציונאלית. אמרתי לו שלפני נסיעתי דיברתי עם אהוד אולמרט וזה הזהיר אותי מפני הסדרים פונקציונאליים רבים מדי שיובילו לחלוקת העיר למעשה. השיחה עם הנשיא הייתה נעימה. לא היה שום לחץ. הייתה הבנה.

בשעה 21:00, הזמין ברק את כל המשלחות לארוחת ערב שבת ב-Laurel. אלי רובינשטיין, כשלימינו הנשיא קלינטון ולשמאלו יאסר עראפאת, שר זמירות – "שלום עליכם מלאכי השלום" ואחר כך קידש על היין ועל החלות. ישבתי מולם, סביב השולחן הגדול, ליד מדלן אולברייט. שוחחנו במשך הארוחה, היא מוטרדת מכך שעוד לא מבינים שאין יותר זמן וצריך לקבל החלטות. אמרתי לה שצריך לשדר תחושה זו לעראפאת. אחר כך שוחחנו עם דחלאן ועם מוחמד רשיד, שסיפרו לאולברייט, להפתעתי, על מאבקי כשר המשפטים בעניין חקירות השב"כ ומשפטי האינתיפאדה.

15.7.2000, שבת

בשעה 09.00 נפגשה כל המשלחת אצל אהוד. עימות ראשון וברור בין גישתי לבין גישת בן עמי (ולפיכתי? ואהוד?) אהוד תאר את הפגישה שהתקיימה אתמול הלילה בינו לבין קלינטון ועראפאת. קלינטון ביקש מעראפאת (לכאורה משני הצדדים) כי יורו לצוותים להיכנס לפרטים ולנהל משא-ומתן רציני. עראפאת הבטיח שיעשה כן. בפגישה לילית זו סקר קלינטון בפניהם את מצב השיחות, כפי שדיווחו לו הצוותים אחרי הצוהריים. האווירה בפגישה השלושה הייתה, לדברי אהוד, טובה.

בדיון שהתפתח אמרתי, כי צריך לזכור שמטרת הפלשתינים כאן היא להשפיע על עיצוב העמדה האמריקאית. האמריקאים, בסופו של דבר יגבשו את עמדותיהם בין העמדות המתונות

ביותר של שני הצדדים. לכן צריך שננסח את עמדותינו ונציגן כך, שלא נקבל בתגובה עמדה אמריקאית שניאלץ לדחותה. דווקא אם רוצים הסכם, צריך להיזהר מלהיסחף בוותרנות שאולי תמצא הן בעיני האמריקאים עכשיו, אך תקשה על השגת ההסכם בסופו של דבר. בעניין ירושלים כך אנהג במסלול שאני מקיים. לא יהיה שום ויתור על ריבונות. אגלה נכונות מוגבלת בעניין הפונקציונלי (ענייני דת, חינוך ועוד).

בעניין הפליטים, אני מתנגד לזכות השיבה לישראל בכל צורה שהיא. אם נתחיל בכך, זה לא ייגמר במספר של כמה אלפים, אלא בעשרות אלפים ואולי במאה אלף ויותר. אהוד הגיב ואמר שהוא מוכן לכמה מאות בשנה וכמה אלפים תוך עשר שנים. אמרתי שאין לסטות מן העיקרון גם לגופו של עניין וגם מהטעם הפוליטי. גם בתשלום פיצויי ישראלי (חלק – ולו קטן – מעשרה המיליארדים שעליהם דיבר קלינטון) יש מקצת קבלת אחריות ואפילו הודאה באשמה. לכן, אם אכן נתרום, רצוי שהתשלום הכולל יהיה הן לערבים והן ליהודים.

שלמה בן-עמי תקף חזיתית את עמדתי. צריך שלום. האלטרנטיבה מסוכנת. יצרנו אתוסים מאז 1967 שלא היו קיימים קודם לכן. לא יהיה הסכם, אם לא יהיה בו גם מעשה של הכרה בהיבט המוסרי של הבעיה. אליקים לא אהב את דבריו אלה של בן-עמי והעיר על כך. אהוד הסכים עם עיקר דבריו של בן-עמי. אני מתחיל לחוש את חומרת המצב. אנחנו הולכים, להבנתי, בדרך לא נכונה.

בשעה 10.15 נפגשנו, גלעד שר ואני, עם צאאב עריקאת ועם יאסר עבד-רבו בעניין ירושלים. עריקאת פתח בהרצאה מסודרת על "עיר פתוחה". למעשה מדובר בשתי עיריות, המשתפות ביניהן פעולה. הריבונות חצויה. עמדתי על עירייה אחת. גלעד דיבר אחרי ולהפתעתי הציע שתי עיריות, כשהעירייה של הערבים (אל-קודס) ממוקמת באבו-דיס. זו, כנראה, עמדה המקובלת על אהוד. חילוקי הדעות בינינו היו ברורים. גלעד גם אמר, בין היתר, שאיננו מתנגד שהמשטרה הפלשתינית תעסוק בפלשתינים גם בשטח הריבוני הישראלי בירושלים.

הפלשתינאים דחו לחלוטין כל רעיון של עירייה מחוץ לירושלים. העיקר בשבילם הוא העיר העתיקה. הם מוכנים, לדבריהם, להביא בחשבון את הצרכים שלנו ברובע היהודי. הפגישה הייתה מתוחה. בסיומה הראה לי גלעד שהמסמך שכתבו כטיוטה להסכם, ואשר מסר לי אתמול אך טרם הספקתי לקרוא, מכיל דברים כאלה על ירושלים. אמרתי לו שהעמדות האלה אינן מקובלות עלי. אנחנו חושבים שנתחכם להם עם הצעה של שתי עיריות, כשזו שלהם מחוץ לירושלים דהיום. הם דוחים זאת לחלוטין, אך רעיון שתי העיריות יהפוך לבסיס מוסכם, אלא שהוא ייושם בתוך השטח שהוא היום בריבונותנו. צריך להעלות את העניין לבירור אצל אהוד.

בחדר השני שבבניין Holly התקיימה פגישה של הצוות בעניין הגבולות. קלינטון השתתף בה ועמד לעבור ממנה אל הצוות שלנו, כדי לדון איתנו בעניין ירושלים. לפתע נראה הנשיא קלינטון יוצא במהירות מן החדר השני ועוזב את הבניין, כשאחריו ממחרים כל עוזריו וניירותיהם בידיהם. מסתבר שהנשיא "פוצץ" בזעם את הפגישה, כשהוא משתלח בחריפות רבה באבו-עלא שלא הגיב כראוי להצגת מפה ישראלית על-ידי שלמה ינאי (מפה של 76% ועוד 10%). אבו-עלא כנראה הציע הצעה מגוחכת בתגובה (2%? ואולי שום דבר ממש).

קלינטון נטש את הבניין בכעס ודחה את המפגש איתנו. הלכנו לאכול ארוחת צוהריים. אבו-עלא נראה חיוור ולחוצץ. דחלאן, שישב אף הוא ליד השולחן בחדר האוכל, נראה משועשע וסיפר סיפורים ואפילו בדיחות.

אהוד החליט להעלות מאמיסברג (העיירה הקרובה, בה שוכנת המשלחת הישראלית הנלווית, שלא נכנסה ל"קודש הקודשים" בקמפ-דיוויד) את ישראל חסון, המשנה לראש השב"כ לשעבר, כדי שיצטרף למשלחת ויעסוק בעניין ירושלים יחד איתנו. ישראל אכן הגיע למחנה וראיתו לראשונה בעת ארוחת הצוהריים ב-Laurel. שוחחתי איתו על ירושלים ועל מצב השיחות בכלל והלכנו לפגישה אצל אהוד ב-Dogwood: ישראל חסון, גלעד שר ואנוכי. אהוד נתן לי את החוברת של מכון ירושלים על פתרונות אפשריים לסוגיית העיר והצביע על אלטרנטיבה א' כאפשרית מבחינתנו. הציע שאשוב ואקרא אותה, אחרי שהזכיר את סדרת מאמריו של נדב שרגאי ב"הארץ", שצולמו וחולקו למשתתפים על ידיו עוד ביום הראשון, מאמרים המצביעים על חלוקתה בפועל של העיר במציאות שהתפתחה בה.

התפתחה שיחה בין ארבעתנו. חילוקי הדעות ברורים. אהוד הציג את חשיבותו ההיסטורית של ההסכם ואת הסכנות הכרוכות באי הגעה להסכם. הוא הדגיש את החשיבות בהכרה בינלאומית בסיפוח החלקים שנספח וגם בהכרה הבינלאומית בירושלים כבירתנו. לכן הוא מוכן להסדרים פונקציונליים ורמז רמז עבה כי לקראת סוף המו"מ, יהיה מוכן גם לויתורים מסוימים "בקצה" בשכונות ירושלים דהיום. הוא גם נתן לקלינטון להבין זאת "כפיקדון עד למשבר האחרון". אהוד מציע את הרחבת ירושלים ל"אזור ירושלים", לרבות מעלה אדומים, גבעת זאב (ואפרת?), אבו-דיס ועוד, כך שתהיה בירה לפלשתינים "אל קודס" באבו-דיס. עד כאן לא נורא, אלא שהוא מציע גם סמכויות לעיריית אל קודס על התושבים הפלשתינאים בתוך ירושלים. התנגדתי. הצעתי סמכויות לתושבים הערבים כתושבי שכונות בתוך ירושלים תחת עירייה אחת, כולה בישראל. אהוד אמר שהוא מסכים לכך שהסמכויות תהיינה לתושבים ולאוו דווקא בקשר לעיריית אל קודס שבאבו-דיס. שבתי והסברתי שבסוף יתקבל עקרון שתי העיריות, אלא שגם העירייה השניה תמוקם בתוך השטח הנמצא היום בדינו. הזכרתי שקלינטון תמיד יציע משהו יותר קיצוני מן הוויתור האחרון שלנו, כי עליו לפשר בין עמדות הצדדים, כדי להגיע להסכם.

משם הלכנו לנשיא קלינטון לפי בקשתו, כדי לדון בעניין ירושלים (במקום הפגישה שנדחתה אחרי התקרית בין קלינטון לבין אבו-עלא). נכחו הנשיא, מזכירת המדינה, סנדי ברגר, גמאל הילאל (איש הצוות האמריקאי, יליד מצריים, ידידותי ונעים) ואחרים. באנו לשם גלעד שר, ישראל חסון ואני מן הצד הישראלי, ועריקאת ועבד-רבו מן הצד הפלשתינאי. עריקאת הציג את תפישת "העיר הפתוחה" (Open City) שלו, לרבות שתי עיריות וכו'.

ביקשתי שגלעד ידבר. הוא הציג את תפישת שתי העיריות, לצערי, אך הדגיש שאין ויתור על ריבונות ישראל בשטחה היום וכי העירייה השניה תהיה באבו-דיס. היה מאד נדיב בפונקציות שתינתנה לתושבים הפלשתינים בירושלים בקשר עם עיריית אבו דיס (!), אך לא הסכים לתת להם סמכויות תכנון ובנייה. קלינטון שמע זאת ושאל: אם אתה נותן כל כך הרבה סמכויות, האם זה הגיוני שצוות אחד יעסוק בכל אלה ואילו צוות אחר יעסוק בענייני תכנון ובנייה?

שאלה טובה! להפתעתי שר אמר גם שלא ניתן סמכויות תכנון ובנייה בשלב זה. ראיתי את הניצוץ בעיניו של הנשיא כששמע זאת. אחרי תום דבריו של גלעד אמר קלינטון, שיש כאן פוטנציאל לפתרון יותר מאשר הצדדים חושבים. הוא לא רוצה לפרט עכשיו. הודאגתי מאד. ביקשתי לדבר. בלי לפגוע בגלעד ובלי להצביע במפורש על חילוקי דעות, אמרתי שלא את כל מה ששמעתי כאן אהבתי (בלי לפרש לדברי מי הכוונה) וכי אני מבקש להציג זוית אחרת של העניין.

אמרתי כי עריקאת מדבר למעשה על שתי ערים. אנחנו מדברים על עיר אחת. עיר אחת צריכה עירייה אחת לתכנון, לניהול כולל ולהקצאה צודקת ויעילה של המקורות. הודיתי, כי לא נהגנו כראוי בעניין זה ולא השקענו די בשכונות הערביות בירושלים. סיפרתי על המאמצים שעשיתי כשר אוצר ב-1997 בהקצאת 130 מיליון ש"ח למטרה זו בשנה שבה הגירעון בתקציב המדינה קוצץ בלמעלה מ-7 מיליארד שקל.

הצעתי, כי במקום קשר לעירייה מבחון, יהיה הפתרון כולו תחת עיריית ירושלים אחת, שבה תושבי שכונות יקבלו סמכויות לטיפול בנושאים שונים. דין אחד יהיה לשכונות יהודיות וערביות. רחביה כמוה כשיך-ג'ראח. סנדי ברגר אמר: התקדמת צעד אחד. אני מבקש לצעוד צעד נוסף, האם אפשר לחבר את כל וועדי השכונות הערביות בארגון גג אחד. השבתי בשלילה. אינני מציע עירייה ערבית במסווה. אמרתי, כי אנחנו מחפשים פתרון פוליטי, אך אני מציע פתרון פונקציונאלי, שייתכן שיספק אותנו. הצעתי היא כי נבדוק באופן מקצועי, על ידי מומחים לדבר, מהן הפונקציות אשר, לטובת תושבי העיר, צריך להותירן בידי העירייה, כגון: תוכנית בניין העיר, דרכים, ביוב וכו', ומהן הפונקציות אשר רצוי להפקידן בידי המנהלים השכונתיים.

הנשיא אמר שאם נצליח להסדיר חיים ביחד במשך 10 שנים, בעבור תקופה זאת הכל יראה אחרת, ונתפלא למה זה היה כל כך קשה. ייתכן – כך נדמה לי – שהוא רוצה להשאיר את הריבונות פתוחה למשך זמן רב. קלינטון סיכם ואמר שיחזור בערב, אחרי הארוחה, לדבר עם כל צד בנפרד, לאחר שישוחח עם רוה"מ. הוא הוסיף שיש פה יותר מדי עורכי דין, פיקחים ואינטליגנטים. הוא היה מעדיף שיהיו כמה פחות מוכשרים... מחמאה? ואולי ריכוך לקראת לחץ שיבוא. חזרנו לאהוד, וסיפרנו לו על השיחה.

אח"כ ישבתי עם שלמה ינאי על המפות. באג"ת עשו עבודה רצינית. הציגו לפלשתינאים מפה של 86%. שלמה הראה לי גם מפות המתארות אופציות אחרות, ושוחחנו על השיקולים האסטרטגיים, היישוביים והדמוגרפיים. בתוך השטחים שיצורפו לישראל לפי מפה זו יהיו כמאה וחמישים אלף יהודים וכמאה אלף ערבים. אמרתי שהייתי מוכן להסכים לגבולות פחות ישרים ויותר מפותלים, כדי להפחית את מספר הפלשתינאים שאנחנו מצרפים לישראל.

בשעה 23:15, התקיימה פגישה של המשלחת אצל רוה"מ. ברק אמר כי אנחנו מתקרבים לפרשת דרכים. האמריקאים יוצאים לאוקינווה בעוד שלושה ימים. ייתכן ומסמך אמריקאי בדרך. אם לא יהיה הסכם, חשוב שלא ניתפס כאחראים לכישלון. נותרו פערים משמעותיים. בעניין השטח: הפלשתינאים רוצים שהשטח בקילומטרים מרובעים, יישאר קבוע. היינו: אם

יועבר שטח לישראל, למשל גושי התנחלויות, יקבלו הם שטח זהה מתוך ישראל. בעניין הפליטים: אנחנו קרובים לניסוח ההסכם ונשאר עניין המספרים. אהוד חוזר: מאות לשנה או כמה אלפים בסה"כ. בעניין הגבול: הפלשתינאים אינם מסכימים לנוכחותנו בגבול המזרחי ובגבול עזה-מצריים. בעניין הביטחון: ייתכן שהפתרון אפשרי. טרם ירדו לפרטים. אפשר שאם נציע יציאה מודרגת, מוסכמת להרבה שנים (10), אולי יסכימו. בעניין ירושלים: עמדתנו היא, שלא יהיה שינוי בקו הריבונות שלנו. אפשר להציע עירייה נוספת מחוץ לשטחנו, ונספח לעיריית ירושלים את מעלה אדומים, גבעת זאב ואפרת. כך ניצור את ירושלים היהודית הגדולה ביותר בהיסטוריה. כן נסכים לסידורים מיוחדים בהר הבית, כולל מעבר חופשי, לתפעול משותף של שדה התעופה עטרות ולכביש בית לחם-רמאללה.

ייתכן שנצטרך להחליט אם להביא לפיצוץ הפסגה בגלל אי הסכמה לירושלים, או להסכים על הכל תוך בידוד שאלת ירושלים והותרתה לשלב מאוחר יותר. אחריו דיברתי אני. אמרתי שבינתיים אנחנו נסוגים מעמדותינו והפלשתינאים טרם זזו מעמדותיהם. אינני מסכים להערכה שעניין הפליטים פתור. אני חושב שהם ירצו להכניס לישראל לפחות כמאה אלף. אסור בכלל להסכים לשיבה לישראל.

בירושלים לא צריך לקשר תושבים מקומיים למדינה חיצונית, אלא לתת סמכויות בתוך ישראל לתושבי ישראל הפלשתינאים בשכונותיהם. המאבק הוא על העמדה האמריקאית. צריך לעצור את הוויתורים ולהקשיח, בכדי שתתקבל הצעה אמריקאית שנוכל לחיות אתה. המשך הישיבה נדחה למחר בבוקר.

16.7.2000, יום ראשון.

לפני הצוהריים ראיתי אצל רובינשטיין וגרינשטיין הצעת נוסח שלנו לעניין הפליטים. היא אינה טובה בעיני ואמרתי זאת להם. בנוסח שהציעו לא יהיה בכך סוף הסכסוך. יש שיבה בפועל ולא ברור שהפיצויים לתביעות העצומות שתירשמנה ותשוערכנה מחסלים את העניין. הצעתי לשנות ולהקשיח: עם חתימת ההסכם, לא תהיינה עוד כל תביעות כלפינו. שאלתי מה יקרה אם הכסף המובטח לא יגויס או לא יספיק. זו איננה יכולה להיות אחריות שלנו. חוץ מזה, איננו צריכים להשתתף בקרן, אלא אם יהיה שם גם פיצוי ליהודים. גידי התווכח אתי ולא הסכים. אליקים שמע ונדמה לי שקלט. שניהם הלכו לפגישה נוספת בעניין זה עם הפלשתינאים.

בשעה 13:30 נפגשה שוב המשלחת אצל אהוד והוא מדווח. בלילה הלך לנשיא ואמר לו שלא יוכל לחיות עם נייר אמריקאי הנוגע בכל דרך שהיא בריבונות בירושלים (ועוד כמה תנאים יסודיים). לפי הצעת הנשיא, התכנס בלילה צוות של גילי שר ושלמה בן-עמי מצדנו ועריקאת ודחלאן מצדם, כדי לבדוק מהן ההסכמות והמחלוקות ולנסות להתחיל בניסוח הסכם. בערך ב-03:00, הצטרף אליהם גם ישראל חסון. תוך דבריו של אהוד, נאלצו בן-עמי ושר לצאת לפגישה נוספת, כך שאהוד המשיך ודיווח על מה שהיה בלילה כפי שמסרו לו. הדיווח הדאיג אותי מאוד.

בעניין ירושלים, "פתחו מניפה רחבה", כדי לקבל תגובה. בעניין הגבולות, הציעו גמישות באשר לבקעת הירדן ודיברו על כך, שאם תהיה היענות, נהיה מוכנים לרדת מ-15%-14% עד ל-11% ואפילו ל-10.5%. לאורך הירדן נסכים שקטע גדול של הירדן יהיה בריבונותם וסידורי הביטחון יכולים להיות באזורי ביטחון שמהם תהיה נסיגה מודרגת ארוכת זמן. לא נסכים ל-Swap, אבל נסכים לשימוש משותף בנמל התעופה עטרות, לרציף בנמל, למחסן בנמל תעופה ולכביש עילי (עזה – יו"ש) בבעלותם (לא בריבונותם) לשימוש היחודי. לגבי ירושלים דיברו על חלופה א+ב, לפי הצעת המכון לירושלים, דובר על העברת שכונות רחוקות בצפון העיר ובדרומה לפלשתינים ותוספת של שכונות יהודיות לעיר, כך שבסופו של דבר היחס המספרי בין יהודים לערבים יהיה כ-80% - 20%, כמו ביתר חלקי המדינה. דיברו גם על משטר מיוחד בעיר העתיקה. הר-הבית יהיה בריבונותנו ובניהולם. בשכונות ערביות אחרות תהיינה סמכויות פונקציונאליות להם (לעירייה שמבחוץ) הריבונות תהיה בידנו. לרבות החוק, הביטחון ותכנון ובנייה. אפשר לחשוב על האצלת סמכויות מקומיות מן העירייה למנהלים שכונתיים, כגון: עניינים קלי ערך של תכנון ובנייה או שמירה מפני מריבות תושבים (למשל, מריבה במסעדה). אהוד הוסיף כי לא הייתה שום התקדמות פלשתינאית לכיוון עמדותינו. הם דיברו על 2% מהשטח (אחרי שדחלאן כבר דיבר על 4% לפני המו"מ). אהוד מסר כי הורה לגלעד ולשלמה להודיע לקלינטון, כי אם זו התגובה, יהיה משבר.

דיברתי אחרי אהוד בתקיפות רבה. אנחנו מוותרים ושוברים עקרונות. הפלשתינאים לא זזים מעמדותיהם. לא ייתכן שנוותר על העיקרון שאין נוגעים בריבונות בירושלים. זה מוזר וממש חמור שרוה"מ אומר לנשיא ארה"ב שיהיה משבר אם הוא יציע וויתור על ריבונות בירושלים ושעות ספורות אח"כ, מציע שלמה בן-עמי לוותר על שכונות ערביות בתוך העיר. אהוד הגיב מיד ואמר שזו איננה הצעה, אלא רק רעיון לא מחייב. חלקתי עליו ואמרתי שכל הצעה כזאת נרשמת והיא הפתיחה להמשך. שברנו עיקרון ולא נוכל לייצב קו הגנה חדש. אם בית חנינה כן, למה שיד-ג'ראח לא? וכן הלאה.

ליפקין אמר (כפי שאמר גם אתמול) כי אם אפשר להגיע לתוצאה כמו שהציע שלמה – וויתור על שכונות ערביות בקצוות כך שנפחית מאה אלף ערבים בירושלים – הוא תומך.

תקפתי גם את הירידה מ-14% - 15% ל-10.5% בעניין גושי ההתיישבות. גם זה חמור מאוד. אהוד שוב אמר שזה לא מחייב. יוסי גינוסר הוסיף שאני טועה אם אני חושב שנקבל יותר מ-8%... אמרתי כי צריך הסכם והוא יהיה קשה מאוד ונצטרך לעמוד בפני האנשים ולהגן עליו, אך לא בכל מחיר. ככל שנמשיך לוותר, יתרחק ההסכם האפשרי. צריך לשנות את דרך ניהול המו"מ.

אמנן שחק התלונן על שאני תוקף את שלמה בן-עמי וגלעד שר, שהם בחזית הקשה של המו"מ בשמנו. השבתי שאינני תוקף אותם. טענותיי מופנות כלפי אהוד היושב לצדי. אהוד הגיב ואמר שהוא האחראי. הוא מעריך שהמצב קשה וייתכן שלא יהיה הסכם.

בתום הישיבה נסעתי עם ליפקין מ-Dogwood ל-Laurel. פגשנו ברכב שבא ממולנו את אבו-עלא. נעצרנו זה ליד זה. אבו-עלא אמר שהמצב קשה, ושאל את אמנון למה הנשיא כעס עליו אתמול. אמנון השיב שאבו-עלא הכעיס אותו, כי לא נענה לבקשתו להשיב להצעות. שחק שאל את אבו-עלא: לאן תיסע מאבו-דיס? אבו-עלא השיב: לטוניס... הוא הוסיף וסיפר ששגרים בצ'כיה נוהג להציע כי ידרשו את זכות השיבה לא לפלשתינן, אלא לטוניס... היה טוב שם...

בצוהריים, ב-Laurel, שוחחתי עם מרטין אינדיק. הוא פסימי, או לפחות כך הוא נותן להבין. אם כי, כפי שאמר לי בשיחה בבוקר, יהיה לנו הישג גדול אם נותר במקומם 80% מהמתנחלים ונספחם לישראל. מספרים לי שהנשיא קלינטון (יחד עם המזכירה אולברייט) התפלל בבוקר בכנסייה הנמצאת ממול לבקתה שלנו, מעבר לכביש, והכומר נשא דרשה ודיבר על חשיבותה של ירושלים (בהיסטוריה היהודית?)...

בשעה 20:00, בארוחת הערב, האווירה קשה. האמריקאים, הפלשתינאים ורוב הישראלים מפגינים את התחושה כי לא יהיה הסכם. הפערים גדולים. הייתה פגישה קשה בין קלינטון לעראפאת, והודעה של ברק לאמריקאים (על ידי דני יתום ומרטין אינדיק), שברק לא מוכן להמשיך כך. הודעה תקיפה זו, שנכתבה על ידי ברק בכתב ידו ואשר הראה לי אותה, שימשה את דני בשיחתו עם מרטין. כל אלה יצרו רושם של משבר. דעתי שונה. יש סיכוי שעראפאת ייתן קצה חבל מספיק כדי למנוע את פיצוץ הפסגה.

מאוחר יותר, בסביבות 22:00, בא קלינטון לברק וישב אתו במרפסת הקדמית של Dogwood, בהשתתפות דני יתום ועוזר של קלינטון (עמדתי עם ישראל חסון ועם שלמה ינאי, ושוחחנו על הדשא בחוץ, ראינו אותם משוחחים וחיכינו לסיום השיחה שארכה למעלה מחצי שעה). בתום הפגישה מסרו אהוד ודני כי קלינטון אמר שעראפאת הודיע לו שהוא מוכן לנוע לקראת הדרישות הטריטוריאליות הישראליות (8% - 10%). שניהם הבינו כך מדברי הנשיא, למרות שאהוד סקפטי. איננו בטוח שאלה פני הדברים. עראפאת ביקש Land-swap סמלי. הנשיא מציע, כמובן, להמשיך במו"מ.

אשר יגורתי בא. המו"מ האמיתי מתחיל עכשיו. אנחנו כבר ויתרנו כל כך הרבה ונשארו בלי מרחב גמישות. או שנוותר יותר מדי כדי להגיע להסכם, או שלא יהיה הסכם בגלל "קשיחותנו". והנושאים שנוותרו – הקשים ביותר: ירושלים, גבולות, פליטים, סופיות הסכסוך.

בלילה ב-Dogwood, עברתי על מסמך הפליטים שלנו, והערתי את הערותיי נגד שיבה כלשהי לישראל. הצבעתי על ניסוח ומנגנון לא סגורים לעניין הפיצויים. לא ברור ממנו לחלוטין שכל התביעות של הפליטים תכוסינה על ידי הסכום שייאסף – כל סכום שלא יהיה – וכי אין כל תביעה כלפינו. חזרתי ואמרתי שצריך שהתביעות של היהודים מארצות ערב על רכושם תפוצינה מאותה קרן. הצעתי גם שישראל לא תהיה בין התורמות, אלא בתנאי זה. גידי שמע את הערותיי. עם חלקן הסכים ורשם, חלקן – לא (השיבה עצמה, כמובן).

17.7.2000, יום שני

לפני הצוהריים שוחחתי קצרות עם ברוס ריידל, שאמר לי, כי היום יתברר, אם יש או אין פריצת דרך. אחר כך פגשתי את דניס ואת מרטין בכביש לפני Holly. בשיחה שהתפתחה אמרו לי, כי עד אתמול זו מעמדותיו רק ברק, ואילו מאתמול זו גם עראפאת. נוצר "איזון". שניהם עבדו כל הלילה. דניס העיר בחיך, כנראה אחרי עיון במפות: "אני רואה שהצלל את סלי (כפר אדומים)...". אמרתי לו שאמנם אני שמח על כך שהמפה כוללת את כפר אדומים בשטחנו, כמובן מאליו, אך לא הייתה לי כל נגיעה להכנת המפה. זו עבודה של ינאי...

בשעה 14.15 התקיימה פגישה חשובה אצל אהוד על המרפסת האחורית. היא נמשכה כ-4 שעות עד לאחר 18:00. בפגישה השתתפו ברק, בן עמי, חסון, שר, גרינשטיין, שחק, גינוסר, רייזנר, יתום, רובינשטיין ואני. תוך כדי דבריו של חסון הצטרף לפגישה גם עודד ערן, שהועלה מאמיסברג, כדי להיות איתנו כחלק מן המשלחת. להלן עיקריה:

ברק פתח ואמר שהדיון יהיה בעיקרו על ירושלים. בעניין הפליטים ייתכן שאפשר יהיה להגיע להסכמה על מספרים. בעניין הגבול המזרחי ייתכן שאפשר להתפשר על אורך הקטע שיהיה בידי הפלשתינאים. בעניין גושי היישובים אפשר יהיה למצוא פשרה בעיקר אם נוציא מתוכם אזורים שבהם גרים פלשתינאים (כזכור, במפה שלנו, לפיה מצרפים שטחים שבהם כמאה וחמישים אלף יהודים, יש גם כמאה אלף פלשתינאים). ירושלים היא הבעיה הקשה מכל. אהוד מתאר שלושה מצבים אפשריים: האחד – קו הגבול הריבוני אינו משתנה. יש הסדרים מיוחדים בלי פגיעה בריבונות. השני – אוטונומיה פונקציונלית. האם זה פתרון, או שנולדת כך בעיה חדשה? השלישי – "חיתוך כואב וחד עד הסוף". במשתמע ויתור על חלק מהשטחים שבריבונותנו, המכילים ערבים. אנחנו פה. הם שם. אהוד ביקש מישראל חסון, העוסק בנושא זה, לתאר את האופציות השונות.

חסון מתאר שלושה מעגלים: העיר בגבולותיה המוניציפליים הנוכחיים; "האגן הקדוש" (העיר העתיקה וסביבותיה, כפי שהוגדרו בתקופת השלטון הירדני); הר הבית. הוא מונה בפירוט את האופציות: (1) ריבונות מלאה שלנו; (2) אוטונומיה פונקציונלית; (3) חלוקת העיר. מתמקד בהסברת ההסדר הפונקציונלי. הוא יכול לכלול את ההיבט הכלכלי, הביטחוני, רבעים ומנהלותיהם, שיטור אתני, משמר אזרחי ועוד. היכולת לעשות הפרדה פונקציונלית בעיר העתיקה מוגבלת מאוד. מזכיר משטר מיוחד בעיר העתיקה. יתום: מה זה משטר מיוחד? חסון: רבעים ומנהלות עם סמכויות. לדעתו, בכל מצב שלא יהיה מוגדר, תפעל שם הרשות הפלשתינית. אם רוצים להשעות את ההכרעה בשאלת הריבונות ולקבוע הסדרים פונקציונליים, הרי בעיר העתיקה צריך הסדר מאוד מפורט. חסון מעלה אפשרות של רישום העיר העתיקה כאתר ארכיאולוגי על-פי אמנת אונסקו, אך מציין כי אין דוגמאות לשטחים בהם מתנהלים חיים של ממש, שהוכרזו כאתר ארכיאולוגי ומתנהלים כך.

עודד ערן מדבר על גיאוגרפיה ודמוגרפיה. יש שלושה אזורים בעייתיים מבחינה דמוגרפית: הצפוני (עקב, בית חנינה, שועפאט); הדרומי (מזרחה להר חומה, קדום, סואחרה, צור באחר); הפנימי, שהוא הבעייתי ביותר. שני הראשונים אינם צריכים לעניין אותנו. יש שם כמאה אלף

אנשים. מקבלים שם (מהבטוח הלאומי) כאלף דולר לשנה לבן אדם. מבחינת התוצאה, זה כאילו הענקנו זכות שיבה למאה אלף פלשתינאים לתוך מדינת ישראל. החלק הפנימי הוא הר הבית ויתר השטח שהוא פלשתיני וכן הר הזיתים ואוגוסטה ויקטוריה. הרבנים הראשיים אינם רוצים בתפילה על הר הבית, אך (הערבים?) רוצים ריבונות ולא דגל. העיר העתיקה יכולה להיות כמינהל נפרד מחובר לבאב-א-זהרה. המינהל יהיה כפוף לעירייה. אפשרית עיריית-גג עם שני boroughs, כמו בלונדון.

ברק שואל: תהיינה שתי ערי בירה. האם, בהיותן קרובות זו לזו, נכון לאחדן תחת עיריית-על או במנגנון תיאום פריטטי? עודד משיב, כי עדיפה עיריית גג מאוחדת, כשראש העיר יהיה ברוטציה. עודד ממשיך: רכס הר הזיתים כבר היום למעשה בשליטה פלשתינאית. כדאי שנציע שהמוסדות הפלשתינאים יהיו על הרכס, משם יש שדה ראייה ישיר להר הבית. משרדו של עראפאת יכול, למשל, להיות באוגוסטה ויקטוריה, אחרת ירצה לרדת לאוריינט האוס.

יוסי גינוסר מתאר את עמדות הצד השני. בעצם יש סימטריה. ההסכם יקום או ייפול על ירושלים. אמש היה דיון קשה אצל המשלחת הפלשתינאית על השאלה, מה לתת לקלינטון כ"פיקדון". עראפאת דחה כל מיני הצעות. אותו מעניין דבר אחד: ירושלים. הוא צריך איזו שהיא ריבונות בעיר העתיקה או בחלקה. הם העלו שם גם רעיונות כמו ריבונות משותפת, או שום ריבונות. דיברו גם על הר הבית ללא ריבונות או בריבונות בינלאומית לכמה שנים.

אחריו דיברתי אני. אמרתי כי אני מתנגד לכל ויתור על ריבונות ישראל ולכל חלוקה של ירושלים. ויתרנו על חלקים רבים מן הארץ כדי להגיע להסכם. בירושלים אין מקום לפשרה בריבונות. פגיעה באחדות ירושלים חמורה לא רק כלפי היהודים בישראל. היא נוגעת גם ליהודי בניו יורק, במוסקבה וביוהנסבורג. יש עלינו אחריות גם למשמעות ההיסטורית של חלוקת ירושלים. יש אשליה וסכנה בהצעה לוותר במסגרת המו"מ על השכונות הצפוניות או הדרומיות. אנחנו שוברים את העיקרון שאין מחלקים את ירושלים ואין פוגעים בריבונותנו בה ואת הטיעון הפוליטי החזק שזה לא יעבור במשאל עם (כפי שקלינטון אמר לי: "אני יודע שאהוד אינו יכול לוותר על ריבונות או לחלק את ירושלים"), ויחד עם זאת, עראפאת רוצה דווקא את הר הבית ואת העיר העתיקה ולא יסתפק בויתור על השכונות הרחוקות. נשבור כך את קו ההגנה ולא נוכל לייצב חדש תחתיו. יש במשא-ומתן נושאי מחלוקת "כמותיים" (כמה אחוזים, כמה כסף וכיו"ב) ויש נושאי מחלוקת עקרוניים (שלמות ירושלים, התנגדות לשיבה, התנגדות לגריעה משטחי ישראל הריבונית ועוד). צריך להיזהר משבירת עקרונות. נכון ששלושים ושלוש שנים לא נהגנו ביושר ולא בחוכמה, בכך שלא הבאנו לשוויון בהקצאת המשאבים בעיר כדי להביא לאיחודה ממש. סדרת מאמריו של נדב שרגאי תוכיח. כך גם הראיון של טדי קולק, שהודה בזאת בגלוי. תיארתי את המאמצים שעשיתי כשר האוצר, יחד עם אהוד אולמרט, לתקן את העוול.

סיפרתי שאני עדיין זוכר את המכתב שאבא קיבל, בשנות הששים הראשונות, מערי ז'בוטינסקי, ועליו הכתובת "אליהו מרידור, עו"ד, שד' בן-מימון 17, רחביה, ליד ירושלים". ירושלים היא העיר העתיקה ואסור לחלקה. הצעתי להעניק, לאחר התייעצות עם מומחים (מעיריית ירושלים ואחרים), סמכויות לתושבים בשכונותיהם ובקהילותיהם, אך לא לחבר

פונקציות כאלה למדינה שכנה. אני מסכים לגישה חופשית למוסלמים להר הבית ולהמשך הניהול הקיים בידי המוסלמים המקומיים, בכפוף להבטחת מימוש זכות הביקור והתפילה ליהודים. צריך להציג לעראפאת חבילה שלמה ואטרקטיבית, בלי ויתור על ריבונות בירושלים. שיחליט. גם אם בגלל שמירה על ירושלים ייפול ההסכם, אינני מוכן לוותר.

שלמה בן-עמי פנה לאהוד ואמר לו שההכרעה היא היסטורית והיא מוטלת על כתפיו. ההבדל בין השמאל והימין (הוא כנראה חושב שהוא שמאל ואני ימין) הוא בהערכת גבולות האפשרי. חיוני לבצע הבקעה בתהליך השלום. השאלה הפלשתינאית היא השאלה המרכזית וההכרעה בה עומדת על ירושלים. זאת תהיה ועידת ירושלים. אסור לנו להיות שבויים בסיסמה הזדונית "פרס יחלק את ירושלים". כך נהיה משותקים. שלמה מציע לוותר על מאה ושלושים אלף ערבים בשכונות החיצוניות, להם אנחנו משלמים סכומי כסף גבוהים, הם משבשים את האיזון הדמוגרפי הרצוי לנו בירושלים. יש בתוכם שבטים בדויים. זאת ירושלים? יחד עם זאת, מודה שלמה שוויתור על השכונות החיצוניות בלבד לא יענה על דרישות עראפאת. לא יהיה הסדר ללא ריבונות כלשהי לפלשתינאים בעיר העתיקה. צריך לפחות "מינימום שבמינימום" ברובע המוסלמי, כגון משרד לעראפאת ונגישות משם להר הבית. יתכן שאפשר להשתמש בתואר-שם (adjective), כדברי קלינטון). אולי ריבונות-על שלנו וריבונות עם תואר-שם אחר מתחתיה להם, אולי ריבונות משותפת. מצב כמעט-וויתקני בליבה של העיר. רומא היא בירת איטליה למרות שבתוכה יש שטח ריבוני של הוותיקן.

גלעד שר מנה את היעדים שלנו. (1) הפרדה; (2) הגדלת האוכלוסייה היהודית והקטנת האוכלוסייה הערבית; (3) מרחב מחייה לשתי בירות, זו ליד זו, במתכונת ZOJ=Zone of Jerusalem, הכולל מנגנון לפתרון בעיות נוספות שלא נפתרו. אהוד שאל מה עדיף בעיני גלעד, פתרון חותך וכואב, אבל סופי, או פתרון לרוב הדברים ו"אריזת" מעט הדברים הנותרים לתקופת זמן. גלעד השיב כי הוא מעדיף פתרון מלא וסופי, הכולל העברת שכונות ערביות לפלשתינאים. הוא מציע שזה ייעשה רק "בדקה ה-90" ורק על-ידי אהוד אישית.

דני יתום אמר שאסור שהפתרון יהיה מאולץ, כי זה יהפוך אותו לשברירי. יש לאמץ את הקווים האדומים שלנו. צריך שנוכל להסביר לתושבי המדינה, אם לא נגיע להסכם, למה לא יכולנו להסכים. אין קדושה בגבולותיה הנוכחיים של ירושלים. לא נוכל להסביר שבגלל התעקשותנו על שועפאט או על בית חנינה וכו' לא יהיה הסכם. צריך למצוא פתרון שבו נשמרת ריבונות מלאה וכתובה שלנו על הר הבית. גם בעיר העתיקה ובשכונות העוטפות אותה תהיה ריבונות ישראל. צריך שתהיה רשימה של סמכויות לאזרחים ולמינהלים שם. ניתן להשתמש בביטוי "ריבונות מנהלית", אך לא ריבונות מלאה, שהיא ישראלית. ייתכנו סממני ריבונות פלשתינית בעיר העתיקה. "אני מסכים – כפי שדן אמר – שירושלים צריכה להיות חלק מכל החבילה".

יוסי גינורסר, בניסיון להפיג קצת את המתח והרצינות שאפיינו את הישיבה, אמר שזה (?) מזכיר לו את הבדיחה הבאה: כרושצ'וב בא לבקר בקולחוז ומגיע לדיר החזירים. החזירים נראים מצויין והוא שואל את החבר-האיכר במה הוא מאכיל אותם. זה משיב: בלחם. מה? - נזעק כרושצ'וב – בלחם סובייטי? מיד לסיביר! התמונה חוזרת אצל חבר-איכר אחר בקולחוז

השני. זה שמע מה קרה לראשון ומשיב לאותה השאלה "אני מאכיל אותם בחיטה בלבד". מה? – נזעק כרושצ'וב – בחיטה סובייטית? מיד לסיביר! בהגיעו לקולחוז השלישי הוא רואה את החבר-האיכר השלישי, שהיה, כמובן, יהודי, ושמע את קורות חבריו הקודמים. במה אתה מאכיל את החזירים? שאל כרושצ'וב. ענה לו היהודי: "אני נותן להם כסף, שיחליטו לבד מה שהם רוצים..."

אמנון ליפקין פתח בכך שרק אהוד צריך להסכים לפשרה בעניין זה ורק לקלינטון וברגע האחרון, לא קודם לכן. "האחריות ההיסטורית עליך, אהוד" ובכל זאת מה ה- No-Go מבחינתנו? מהי ירושלים? אני יכול לא להיות בצור באחר. האינטרס שלנו להעביר כמה שיותר ערבים לשלטון הפלשתינאי. טוב שלא השקענו יותר במזרח ירושלים, אחרת היו עוד יותר ערבים בירושלים (זה מכוון, כמובן, נגד דברי שלי). לא נוכל להביא להפרדה ממש ביחסי שלום פתוחים. הם ייכנסו וייצאו. השליטה לא תהיה במחסום. נצטרך למצוא דרכים אחרות למנוע זליגה של פלשתינאים לישראל לשיבת קבע. הציונות המעשית בנתה את המדינה והיא הייתה מוכנה לפשרות (זה נאמר, כמובן, כלפי. הרי המחנה שאני מייצג בעיניו לא בנה את המדינה וגם לא היה מוכן לפשרות. הוא שייך לאנשי המעשה, לא לאנשי המלל...). צריך להגדיר מה היא ירושלים. הרב עובדיה אמר שאם צריך לוותר על הר הבית בשביל השלום – זה מותר. אבל – הוסיף מיד – איננו יכולים לוותר על הר הבית. לא נוכל לתת את בית המקדש שלנו לעראפאת, אך לא נוכל לנהל את אל-אקצא.

חיוני שההסכם יכלול את סיום הסכסוך, אחרת אין טעם להסכם. הם יצטרכו להסביר לאנשיהם את גודל גושי ההתנחלות. יהיה להם קשה עם הפליטים. בכל זאת, בלי משהו בעיר העתיקה לא יהיה הסכם. אם נסכים למשהו כזה, יהיה הסכם ואז נוכל לבנות את ירושלים שלנו והם יבנו את ירושלים שלהם. כך נחזק את ירושלים שלנו. הר הבית והעיר העתיקה צריכים להיות בשליטה ישראלית, אבל יש לתת להם מתחם ברובע המוסלמי, שבתוכו הם יוכלו ליהנות ממה שנהנית כל כנסייה או שגרירות. אל המתחם הזה יוכלו להיכנס באופן חופשי וכך גם לצאת ממנו. אנחנו לא ניכנס לשם. צריך לזכור שלא הצלחנו לאחד את העיר במשך שלושים ושלוש שנים גם בכוח.

גינורסר מעיר, שמכנה לא יספק אותם. עראפאת רוצה להיות מסוגל להגיד (שיש לו ריבונות בעיר העתיקה).

אליקים רובינשטיין פתח בכך שזה דיון קשה. על שכמותו נאמר "ייתי ולא אחמיניה". הוא המשיך בציטוט מעובדיה הנביא על אלה שידו גורל על העיר ומהנביא זכריה על "סף רעל". המשיך והזכיר את יהודה הלוי ושירתו על ירושלים. אחר כך אמר, שעל פי החוק, כל ויתור על שטח בירושלים מצריך רוב של ששים ואחד חברי-כנסת. הפתרון צריך להתייחס אל הזולת במישור האנושי, הדתי והלאומי. המטרה שיהיו אצלנו בסופו של דבר כמה שפחות ערבים היא מטרה נכונה גם בגושי ההתנחלות. "גם דן, העומד בקוטב אחד של הדיון, היה מקבל, לו אפשר היה לוותר על השכונות החיצוניות ולהותיר בידינו את כל השאר" (אגב, איש לא שמע ממני אפילו אמירה כזאת). בהר הבית אפשר לתת להם אחריות מוסדית לניהול המקום, כשהריבונות שלנו, תוך תבונה ביישום. צריך להבטיח אפשרות תפילה ליהודים על ההר.

בשכונות האחרות מדבר אליקים על גופים מנהליים מעובים ועל פקחים לאכיפה מתאימה, על תכנית חינוך פלשתינאית וגם על משמר אזרחי. הוא מתנגד נחרצות לריבונות כלשהי ברובע המוסלמי ואפילו ל-Special Regime, כי הוא מסמני הריבונות. "אסור שיהיה ישראלוף", כדבריו. הגדרת שכונות כאזורי B (שהוזכרה בדברי ברק) תיתפס כיותר מסוכנת.

דני רייזנר טען שבכל תא שטח רצויה התאמה בין ריבונות וסמכויות. לדבריו, משטרים שבהם חילקו בין ריבונות לסמכויות לא החזיקו מעמד. כדאי למזער את האזורים המורכבים האלה. במעגל החיצוני מוטב שכלל לא יהיו. בפנימי, כנראה, אין ברירה. הבעייה באמת היא דרישתם לריבונות בעיר העתיקה. אפשר להבדיל בין ריבונות (Sovereignty), שתהיה לנו, לבין כוח ריבוני (Sovereign Power), שלהם, או Selective Joint Sovereignty. לשאלתי, מי ישפוט ועל פי איזה חוק, העלה רייזנר הצעות של שיפוט פרסונלי. במשטר מיוחד צריך מנהלת מיוחדת לניהול "מלמעלה". (מתנגד?) לבליעת פלשתינאים לתוך ישראל בירושלים ובאזורי היישובים שיסופחו אלינו.

ישראל חסון קובע, שהמבחן החשוב הוא סופיות הסכסוך. מעיקרון זה צריך לגזור את תוכן מרכיבי ההסדר. על ענייני הר הבית צריך להידבר עם הרשות הפלשתינית (למעשה: המדינה הפלשתינית שתקום) ולא עם הוואקף, כי הוואקף יוביל לקיצוניות דתית. הערתי על כך, שאינני מבין מדוע המוסלמים הישראלים פחות זכאים לכך מאשר המדינה הפלשתינית, שהרי הר הבית הוא בתחום ישראל. חסון המשיך ואמר שאין אפשרות לאוטונומיה פונקציונלית בעיר העתיקה, אם רוצים שם חיים נורמליים. משמר אזרחי של תושבי העיר יהיה חמא"ס. מנהלת הרבעים תהיה איסלמית. לכן רצוי לנו, שבעל דברנו תהיה הרשות הפלשתינאית.

גידי גרינשטיין אומר שההסדר בעיקרו דמוגרפי והזמן פועל לרעתנו. היום עוד אפשר ליצור הפרדה. אם נתמהמה הפלשתינאים ימלאו את החללים שבין השכונות היהודיות. אפשר לתת לפלשתינאים בינתיים את הרצף שבין ההתנחלויות (7%-6%) מחוץ להתנחלויות (כ-2%). את נווה יעקב ודומיה אפשר לצרף כהתנחלויות. זה יעזור להם. גינוסר מתערב ומביע התנגדות לרעיון זה. גידי ממשיך ומציע לשמר תביעות ולא להכריע בהן ביחס לעיר העתיקה. צריך לקבוע עכשיו את סוף הסכסוך ולהציב אבן דרך גבוהה יותר בהמשך הדרך (לדוגמה: חוזה ידידות), שאז תוכרענה גם התביעות לגבי העיר העתיקה. עיריית גג הוא רעיון לא טוב, כי הוא נותן יותר מדי כוח לפלשתינאים. הוא מעדיף קו ריבוני ברור, המאפשר גדר, על הסדר פונקציונלי חוצה קווים, שאינו מאפשר הפרדה.

שלמה ינאי אומר שאת שאלת הדמוגרפיה צריך לפתור על-ידי אתגרים ולא על-ידי גדרות. האתגר – יהודים נוספים שיבואו. צריך להגדיר את "ירושלים שלנו" ולהוציא ממנה שכונות חיצוניות. בתוך העיר עצמה אין להפריד בין סמכות לריבונות. זה יתפרק. יש עניינים סימבוליים החשובים לעראפאת כמנהיג היסטורי. אפשר לקלף מן הריבונות - כבצל – סמכויות שונות. מציע עירייה יהודית ועירייה ערבית מאוחדות כעירייה משותפת (?) או מינהל משותף בריבונותנו על-ידי ועדת שתי העיריות לניהול החיים בעיר. יש גם אפשרות שאם לא נגיע להסכם בעניין ירושלים, נשאיר את הסוגייה הזאת לשבועיים נוספים, כי לא למדנו את העניין מספיק. ברק מתערב ואומר: It is now or never.

ביקשתי שוב את רשות הדיבור לשלוש הערות. האחת: אהוד מדבר על הגרעין הקשה של האינטרסים שלנו. הבעיה היא שהגרעין הקשה שלנו מתנגש עם מה שהם רואים כגרעין הקשה שלהם. צריך להגדיר את הגרעין הקשה הזה במונחים לאומיים והיסטוריים על-ידי המנהיגות ולא על-פי השאלה על מה מוכן העם להילחם. אולי גם על הר הבית לא יהיו מוכנים להילחם? המנהיגות צריכה להוביל גם את הנכונות להילחם. השנייה: כשאתה קובע את עמדותיך, צריך לזכור שאולי לא יהיה הסכם והן תהוינה את נקודת הפתיחה למשא-ומתן הבא, ואם יהיה הסכם, הוא יושג על-ידי עמדות מרחיקות לכת יותר שיציע קלינטון בין עמדותיך האחרונות לבין אלו שלהם. השלישית: סמכות הפעולה של רוח"מ כאן מוגבלת במשטרנו החוקתי, בחוק יסוד: ירושלים וב"חוק קהלני". כשאנחנו קובעים כאן את עמדותינו, צריך לזכור זאת.

אהוד מסכם: זו הכרעה היסטורית, כמו ההחלטה על קבלת החלטת האו"ם על החלוקה ב-1947, כמו ההחלטה על הקמת המדינה ב-1948 וכמו החלטת בגין כאן ב-1978, שהבין יפה לאן הוא מוליך ולכן כתב מכתב-צד לעניין ירושלים. כך היה גם בהחלטת רבין לקבל את הסכם אוסלו, כפי שהכריע גם פרס. אי אפשר לדחות את ההכרעה ולהתחמק ממנה. ככל שהיא קורעת לב, צריך להכריע. יש כמה יסודות מרכזיים בהווייתנו ולכן לא אחתום על העברת הריבונות על מקום המקדש לאחרים. זה העוגן לכל המפעל הציוני. צור באחר איננה כמו העיר העתיקה. להסכים לריבונות של אחרים בעיר העתיקה קשה כשאל.

אהוד ממשיך: בלי סיום הסכסוך והפרדה בין העמים אנחנו בתוך טרגדיה. הקרחון מולנו. אנו רואים אותו. לפני אוקטובר 1973 לא רצו לראות את הקרחון, או שראו ופחדו לקחת אחריות. יש דברים שעליהם עם מוכן להיהרג. כזו הייתה הכרעת בן-גוריון על ירושלים כבירת ישראל כנגד כל העולם. כזו הייתה הכרעת צ'רצ'יל להילחם בגרמנים. (אהוד קורא כאן את ספרו של לוקאץ' על דנקרק ומרבה להזכירו).

אהוד מבקש מעודד ערן, ישראל חסון ומדני רייזנר להכין שני מסמכים: (1) ההצעה המקסימלית מבחינתנו על ירושלים, לפי הדיון היום. ZOI, בירה ישראלית ובירה פלשתינית, מנגנון תיאום וסידורים מיוחדים בכל מקום, שכונה ואזור, נמל תעופה, כביש עוקף, משטר אוטונומיה דתית פונקציונלית על הר הבית, משטר מיוחד בעיר העתיקה, ביטחון פנימי. שיהיה מתוח ככל האפשר. (2) העמדה המינימלית של הפלשתינאים. מה המינימום שהם צריכים.

אהוד מבקש מינאי עבודה על ההפרדה – כ-450 ק"מ. מה יהיה משטר הגבול? כן צריך להכין עבודה על תיאום בין שתי עיריות. אולי נבקש מראובן מרחב שיעשה זאת. אהוד מבקש מאליקים שיכין את מרחב הניסוחים והכותרות, שאנחנו נהיה בעלי הריבונות על הר הבית, שלא תהיה חפירה בלי הסכמתנו וכו'. פרקטיקה מעשית להם וזכות תפילה ליהודים. בהתאמות מתחייבות – לגבי העיר העתיקה. על הניסוח יעבדו אליקים ודני רייזנר.

הישיבה נסתיימה אחרי שש בערב בתחושה שזו הייתה ישיבה מיוחדת וחשובה. התפזרנו.

בשעה 21.30 מבקש אהוד שאבוא אליו להתייעצות. רכבתי על האופניים מ-Walnut ל-Dogwood. יצאנו להתייעצות על המרפסת האחורית. אהוד מספר לי שקלינטון דיבר אתו. הוא ינסה לגשר הלילה בין שני הצדדים (Shuttle Diplomacy). הוא מבקש להעביר שאלות מאהוד לעראפאת ומעראפאת לאהוד. אהוד מתייעץ באשר לשאלות שכדאי לנו לשאול את עראפאת. קלינטון אמר שייתכן שידחה את צאתו לאוקינווה ליום רביעי בצוהריים. מכיוון שכך – אומר אהוד – אם נגיע להסכם, יצטרך להיערך טכס החתימה ביום רביעי בבוקר. מכאן שאת הדיונים צריך לסיים בהסכמה ביום שלישי בערב.

בהתחשב בלוח זמנים זה, אמרתי לאהוד שאת הצעותיו האחרונות (ויתוריו?), אם תהיינה, יש לשמור עד יום שלישי אחרי הצוהריים. הצעתי להכין חבילה מפתה לעראפאת על כל היבטיה (ישראליים ואמריקאיים) בלי לוותר בירושלים על ריבונותנו. בכל מקרה, גם אם אהוד ילך לשיטתו, הרי את הויתורים, שאני אמנם מתנגד להם, אין להציע לפני מחר אחרי הצוהריים, ברגע האחרון, אם שום דבר לא יעזור לפני כן. הצעתי כי במקביל נתקדם בעניין הגבולות והפליטים. לשאלת אהוד, השבתי כי כדאי שיהיה מ"מ במקביל (אולי על-ידי בן-עמי ומישהו מהפלשתינים שיוסמך על-ידי עראפאת) לפני "פגישת פסגה" בין השניים, ברק ועראפאת.

אמרתי לאהוד, שאם יהיה לו הסכם ובו ויתור בירושלים, הממשלה עלולה ליפול בכנסת כבר ביום שני הקרוב, כך שכדאי שהוא עצמו ייזום בחירות מוקדמות (בהסכמת בורג, מ"מ הנשיא) תוך שלושה חודשים. על דברים אלה חזרתי אחרי שיחתנו גם באזני דני יתום וגלעד שר.

18.7.2000, יום שלישי

קמתי אחרי תשע בבוקר. ישראל חסון סיפר לי בצוהריים ב-Dogwood, כי ב-01.00 התקיימה פגישה בין קלינטון לבין ברק בהשתתפות בן-עמי ויתום. ברק הציג ניירות בנושאים השונים (ירושלים, ביטחון, גבולות, פליטים). קלינטון לא היה מרוצה. השיחה הייתה קשה. ברק – לפי עצתי, כדברי חסון – לא הציג ויתור על ריבונות בירושלים. הישיבה נסתיימה והצוות האמריקאי התכנס להתייעצות. קלינטון שב וקרא לברק לפגישה נוספת בסביבות 03.00, והפעם בארבע עיניים. ייתכן וגם זו הייתה שיחה קשה. קלינטון סיפר, כי בשלב כלשהו בפגישתו עם עראפאת, אמר עראפאת כי המצרים התעקשו על קמ"ר אחד בטבה, הלבנונים התעקשו על כמה בתים בע'ג'ר והוא, עראפאת, אינו יכול לוותר על ריבונות בירושלים. לדברי חסון נמסרה לברק הצעה אמריקאית, לפיה השכונות הערביות של ירושלים, מחוץ לאגן הקדוש או לעיר העתיקה, תהיינה לפלשתינאים. האם תהיינה בריבונותם או (A-)? והעיקר – בעיר העתיקה – הר הבית יהיה בריבונות שלנו או בלי להזכיר למי הריבונות (מה זה?) וב-Custodianship של הפלשתינאים. ובמיוחד – הרובע המוסלמי והנוצרי יהיו בריבונות פלשתינאית. הנשיא ממתין לתשובתנו עד 14.00. אם נשיב בשלילה, הפסגה תתפזר.

בעוד ישראל חסון מספר לי את כל זה, קיים ברק התייעצות עם בן-עמי, שחק, שר, גרינשטיין, יתום ואחרים, אליה לא הוזמנתי. כנראה דנים על התשובה לאמריקאים. הם ישבו ודנו

במרפסת האחורית ואני עמדתי על המרפסת הקדמית עם עודד ערן וישראל חסון, לסירוגין וביחד.

בשעה 13.30, ראינו את סנדי ברגר חוצה את הכביש מ-Aspen ל-Dogwood לפגישה עם ברק.

בשעה 14.00 נסעתי עם גינוסר ברכבו לחדר האוכל לארוחת צוהריים. גינוסר ניסה לשכנע את ברק – ללא הצלחה – כי יפגוש את עראפאת ואת קלינטון בשש עיניים או את עראפאת לבדו בארבע עיניים. "איך תסביר שלא ישבת אתו אף פעם אחת לפגישה עניינית במשך שמונה ימים?" ברק סירב ויוסי ביקשני להשפיע עליו כי יפגש עם עראפאת. בחדר האוכל פגשתי את אבו-עלא, יאסר עבד-רבו, חסן עספור ומוחמד רשיד. שוחחנו על המצב. עבד-רבו טרם גילח את זקנו, המצמח מתחילת הועידה. הוא נדר שלא יתגלח אלא כשיהיה הסכם. הוא מעריך, כפי שאמר לי כמה פעמים, שלא יהיה הסכם. עכשיו הוא משוכנע בכך. כולם במצב רוח קשה. תחושתם היא שהעניין עומד לפני פיצוץ.

בשעה 17.00 בחדרנו מספר לי שלמה בן-עמי, כי הוא, שחק ואחרים מקיימים מגעים בידיעת אהוד, כדי לנסות להגיע להסכמות. אני מחוץ למעגל. אולי טוב שכך. מחכים. האם יהיה נייר אמריקאי? היהיה הסכם? אני עדיין חושב שיהיה הסכם והוא יהיה רע.

בערך בשעה 20.00 אהוד מבקש להתייעץ אתי ביחידות. הוא מוביל אותי החוצה ואנחנו מקיפים את הבניין, כדי להגיע למרפסת האחורית, ואלה דבריו: סכנה באין הסכם. יש שתי אפשרויות. איזו מהן עדיפה? האחת היא לחתוך יותר עמוק בירושלים ברובע המוסלמי והנוצרי; השנייה היא להגיע להסכם כולל פרט לעניין ירושלים, שתהיה "ארוזה" לפתרון תוך שנתיים בין הצדדים, אולי על-ידי בוררות אמריקאית. השבתי שאני מתנגד נחרצות לשתי האפשרויות. אינני מסכים לחלוקת העיר העתיקה. לא נבנה חומה בתוך החומות. שוטר ערבי יעצור אותי בתוך העיר העתיקה? עמדתי על משמעות הדבר בעולם היהודי כולו. הסימבול שמהווה העיר העתיקה וחומותיה ומגדל דויד ליהודים. אהוד סיפר לי כי דיבר בטלפון עם נאוה כאשר היא מטיילת על חומות העיר. באלטרנטיבה השנייה אין "סוף הסכסוך". אסור להסכים לבוררות על ירושלים. לפי מה יבררו? אמרתי לאהוד, שמכיון שהוא מדבר על החלטות "בן-גוריוניות", אני רוצה שיידע, שאני אינני יכול להסכים לחלוקת ירושלים, אם כי אינני יודע מה בן-גוריון היה מחליט במקומו. הוא לא היה מורה הדרך של המחנה ממנו אני בא. "אצלנו", כזכור לו, התנגדו להסכמה לחלוקה, גם כשבן-גוריון קיבל אותה.

אח"כ מתקיימת התייעצות אצל אהוד בחדר האורחים ב-Dogwood. נקראתי אליה יחד עם שלמה ינאי באמצע הישיבה. תוארה שם ההצעה האמריקאית. כנראה 8% מן השטח בגושי התיישבות שיסופחו לישראל תמורת 2% Swap מישראל לפלשתינאים; מזרח ירושלים "ארוזה", לדיון נוסף בין שתי המדינות, כל אחד ותביעותיו, למשך שנתיים; בינתיים בהר הבית יהיה Custody לפלשתינאים ותהיה הצהרה על סוף הסכסוך. נכנסתי באמצע הדיון. בן-עמי מעדיף לחתוך יותר עמוק בירושלים עכשיו ולא להשאיר אותה להמשך דיון. שחק מסכים אתו ומוסיף שאם לא נחתוך עכשיו, תיהפך ירושלים למוקד הסכסוך והמאבק. גלעד שר

מסכים עם שניהם. דני יתום מציע לקבל את הצעת האמריקאים. כך נקבל הכרה בירושלים המערבית. ומוסיף כי קשה להעביר את חלוקת העיר העתיקה. הוא מציע לתקן את האחוזים ל-9.5%, מול 1.5%.

אמרתי שאינני מסכים לאף אחת משתי ההצעות, אין סוף לסכסוך אם בעיית ירושלים פתוחה, ובינתיים אנחנו משלמים מחיר כבד מאוד והסכסוך נמשך. אינני מסכים לחלוקת ירושלים ואני מציע להשיב לנשיא בשלילה. צריך להציע לעראפאת חבילה אטרקטיבית בלי ירושלים. האחוזים (8%) אינם מספיקים. פרט לכך, לא סיכמנו את עניין הביטחון והפליטים. אכרם הנייה אמר לי לפני זמן קצר שהפערים שם גדולים. גינוסר דיבר אחרי והסכים עם בן-עמי ושחק. ישראל חסון אמר שהפלשתינאים לא יקבלו את ההצעה. לכן כדאי להתנגד לה ולהשאיר בידינו את מרחב התמרון הנחוץ להמשך המו"מ עם הפלשתינאים אח"כ. אליקים הציע לא להסכים להצעה האמריקאית. עודד ערן הציע לא לדחות את ההצעה האמריקאית ולהמתין לתגובה הפלשתינאית. דני רייזנר אמר, כי אם נשאיר את ירושלים לאח"כ, לא יישארו לנו קלפים למשא ומתן. שלמה ינאי אמר, כי אי אפשר לחתוך את הריבונות בעיר העתיקה. הוא מציע להסכים לדחות את בעיית ירושלים לפתרון אחרי 25 שנה ובינתיים להבטיח סטטוס-קוו, שיאפשר חיים נורמאליים ללא שינויים במצב. גידי גרינשטיין הציע לחתוך עכשיו יותר עמוק (היינו: בתוך ירושלים).

אהוד מסכם את הדיון ובניגוד לדעת הרוב מבקש שגלעד יעבד טיוטה על בסיס ההצעה האמריקאית, אם נצטרך אותה. הוא מודה שזה מאוד בעייתי ואומר שלא נסכים ל-Swap בשלב זה.

בשעה 22.30 נפגש קלינטון עם אהוד על המרפסת הקדמית של Dogwood, בפגישה משתתפים רוב מאלי ודני יתום. אח"כ שני האחרונים עוזבים את הפגישה והיא נמשכת בארבע עיניים. בסופה הלך קלינטון לעראפאת. אהוד נכנס לחדר בו היינו, אמר שצריך וויסקי ושתה. קלינטון אמר לו שהוא אוהב את הנייר של אליקים. צריך לפתח אותו.

19.7.2000 יום רביעי

בסביבות 02:00 חוזר בן-עמי לחדרנו ומספר לי שאהוד נתן לקלינטון, בפגישתם, אור ירוק לחזור לעראפאת עם הגישה מרחיקת הלכת, היינו: חיתוך עמוק. כנראה ריבונות פלשתינאית ברובע המוסלמי (והנוצרי?). חלוקת ריבונות בעיר העתיקה. שלמה אומר: עכשיו זה רציני.

בשש בבוקר מוסרים בטלוויזיה שמקורות ישראלים מודיעים שברק עומד לעזוב היום את הפסגה מפני שהפלשתינאים אינם רציניים. זו הודעה מוזרה, שהרי קלינטון הודיע לנו שהוא מאריך את שהותו כאן (ודוחה את נסיעתו לוועידת ה G-8 ליפן) עד הערב, כך שברור שכולם עוזבים. לא רק אנחנו. דני יתום וגילי שר אומרים, כנראה מפי גינוסר, שפגישת קלינטון-עראפאת הייתה קשה. עראפאת רוצה "ועידה מתגלגלת", היינו: להתפזר עכשיו ולהתכנס שוב בעוד כשבועיים וכן הלאה, עד להשגת הסכם. בתגובה הודיע אהוד לנשיא, כי "It's now or

"never. ייתכן שהודעתו של אהוד - ע"י "מקורות ישראלים" – באה בעקבות ההתפתחות הזאת. נמתין ונראה. זה היום האחרון, לעת עתה.

בחוגך ניתך גשם חזק. יתום ושר הולכים ל-Gym. הציעו לי להצטרף. לא הלכתי אתם. אמש בחצות הייתי שם כשעה, רצתי 2 קילומטר, הרמתי משקולות ומתחתי שרירים. היה טוב. ייתכן שאלך שוב אח"כ, כשייפסק הגשם.

בשעה 10:30 התקשר סנדי ברגר לדני יתום ל-Walnut ומסר שהנשיא מאוכזב מאוד מהתנהגותו של עראפאת ב-12 השעות האחרונות. קלינטון רוצה להתקשר למובארק כדי שילחץ על עראפאת. דני משיב לו, שאהוד התנגד לכך בעבר, אך יעביר לו את הבקשה כשאהוד יתעורר. להערכתני אין סיכוי שמובארק ילחץ על עראפאת. אין לו מה להרוויח מלחץ שכזה. הוא לא ירצה להצטייר כמוותר בירושלים בעייני הערבים והמוסלמים. זוהי החלטה שעראפאת צריך לקבל, מפני שהוא היחיד שיש לו גם מה להרוויח.

בשעה 12:30 ירדתי לחדר האוכל כשגם חזק ממשיך לרדת בחוגך. אחריי הגיעו מוחמד רשיד ודחלאן. רשיד אמר, שהפגישה בין קלינטון לעראפאת הסתיימה בכך שקלינטון אמר שייתן לעראפאת תשובה תוך שעותיים. אינני יודע על מה. כשהגיע דניס רוס לשולחן שאלתיו: "האם זו הסעודה האחרונה?" הוא השיב: "ייתכן שלא. עראפאת הציע משהו שאנחנו בודקים".

בינתיים קיבלנו אנחנו, הישראלים, הוראה מאהוד לארוז את מזוודותינו. המזוודות צריכות להיות מוכנות בביתנים לא יאוחר מ-14:30. אהוד כתב מכתב לנשיא קלינטון, בו הוא מסביר את כישלון השיחות, תוקף את עראפאת ומודה לנשיא על כל מה שעשה בועידה. אנחנו יושבים ומזוודותינו נארזו ורוכזו כדי להעבירן למטוס. הנשיא מבקש מרוה"מ לבדוק שוב אופציה שהכל מוסכם ושאלת ירושלים נדחית. הבעתי התנגדות. הרי לא יהיה כאן הסדר סופי, אך הוויתורים קשים מאוד. אהוד ממשיך לבדוק.

בשעה 18:00 מגיע קלינטון עם אנשיו לפגישה עם אהוד אצלנו. האם מציעים הצעה חדשה?

בשעה 19.30 קלינטון ואנשיו מסיימים את הפגישה עם אהוד וחוצים את הכביש בחזרה ל-Aspen. אהוד מכנס את המשלחת בחדר האורחים ומדווח על הפגישה עם הנשיא. קלינטון מסר שעראפאת אינו מסכים להצעה לדחות את שאלת ירושלים. קלינטון מבקש לבדוק עם עראפאת את נכונותו לקבל את ההצעה המקורית. אהוד הבהיר לנשיא, כי אין מדובר בנכונות לשאת ולתת, אלא בקבלת "רעיונות הנשיא".

בשעה 21.00 בחדר האוכל – האמריקאים מגיעים ומבקשים שנישאר עד סוף השבוע, למעשה עד שיחזור הנשיא מאוקינווה ביום ראשון או שני. מציעים שבינתיים נדון כאן בדרכים שונות. קלינטון נפגש עם אהוד ודיבר אתו בחדר הגדול שליך חדר האוכל במשך כחצי שעה בארבע עיניים. אהוד קורא לנו להתייעצות ובינתיים קלינטון מנסה לשכנע את עראפאת. הפלשתינאים רוצים להמשיך בשיחות.

בשעה 21.50 כולנו מתכנסים אצל אהוד. הוא מתאר את המצב שנוצר: יש שלוש הצעות. (1) לקיים שיחות על נושאים אחרים (לא על ירושלים); (2) לקיים שיחות על ירושלים; (3) לקיים שיחות של אהוד עם עראפאת. אהוד מוסיף: נתגלתה האמת. אם הם יזוזו בעניין ירושלים, יש טעם להישאר (אם כי בסוף נצטרך לקחת קצת רוורס). אחרת – אין.

מתפתח דיון.

ינאי: יש להישאר לטיפול בנושאים האחרים, למשל בביטחון. לא בעניין ירושלים. חסון: יש להישאר, להיפגש ולהבהיר את העניינים. ערן: יש להמשיך, כי הממשל קיבל זאת. יש לבנות את המשך השיחות עם האמריקאים. אין לדבר על ירושלים.

מרידור: לא להישאר. היום ברור מי אשם בהפסקת השיחות. אם נישאר בלא שעראפאת יסכים לבסיס שלנו, בסוף אנחנו נואשם – אולי יחד אתו – בפיצוץ. בעניין ירושלים, כידוע דעתי שאסור להסכים גם לעמדות שהציג אהוד, אבל אם אהוד אינו מוכן לזוז יותר (ולפי דבריו – אף צריך לזוז אחורנית), אז אין סיכוי להסכם.

יתום: יש להישאר ולדון. אהוד גם צריך לדבר עם עראפאת על עניין הר הבית. אהוד: אין לי שום גמישות בעניין הר הבית.

אליקים: בנושא ירושלים עברנו את הקווים האדומים, לכן אין, ככל הנראה, סיכוי לסכם. זה בעייתי אם נישאר.

רייזנר: מציע להישאר, כדי למצות את הסיכוי. חוץ מזה, על ברק להיפגש עם עראפאת. כדאי גם להמשיך את הדיון בנושא הביטחון.

ליפקין: אם נעזוב עכשיו, לא יהיה מפגש בקרוב, כי כל צד הציג את עמדותיו והבסיס למו"מ יישמט. נכון להישאר, למרות שהסיכוי להסכם נמוך מ-50%. יש דינמיקה שמתפתחת שם (אצל הפלשתינאים) עכשיו. נכון לאהוד להיפגש עם עראפאת. אם תוך עשרים וארבע שעות העניין אינו מסתדר, יש לחזור הביתה מחר אחרי הצוהריים.

גינורסר: מסכים עם יתום וליפקין. מציע "למכור" את הנכונות להישאר כהסכמה לבקשת עראפאת, בשיחת טלפון, או דרך קלינטון או דרכי. גם בלי שעראפאת ישיב לקלינטון, צריך לדון על ירושלים ובענייני הביטחון. נחוצה פגישה בין עראפאת לבין ברק. אם מחליטים להמתין עד מחר אחרי הצוהריים, צריך שעראפאת לא יידע זאת, כדי למנוע תחושה של אולטימטום.

שר: צריך שאהוד ידבר עם עראפאת. המשבר שהיה צפוי הגיע ועכשיו צריך לדבר לא צריך לדון עכשיו על ירושלים. צריך לדון על ביטחון, פליטים, גבולות והתנחלויות. אנחנו לא

מספיק "מבושלים" בעניין ירושלים. יש עוד אפשרויות וצריך ללמוד אותן. המסר נגדם תקיף. כדאי למתן אותו.

אהוד: אינני מתכוון לשבת עם עראפאת, כדי שיתעד את דברי במחברת שלו.

בן-עמי: עראפאת צריך רספקט. אתה מקרין כלפיו העדר רספקט. הוא יוכל לנקוט עמדות יותר נוחות כשיהיה כלפיו רספקט. צריך להיפגש אתו. לא נכון לומר שהוא לא זז מעמדותיו המקוריות. הוא זז מ-4%-2% לגושי ההתנחלות עד ל-10%-8%, כפי שאמר לנשיא קלינטון. אין לנגוע בתחילה בירושלים. צריך להישאר.

בעקבות הדיון הלך אהוד לדבר טלפונית עם הנשיא. בחצות שב הנשיא עם אולברייט, ברגר, רוס וכל היתר אל אהוד וסוכם שאנחנו נישאר עד יום ראשון-שני, עת שובו של הנשיא. בעיני זו טעות חמורה: או שנוותר עוד או שנאשם בפיצוץ. נותרתי לבדי בעמדותי. אהוד נכנס למלכודת שרצה להיחלץ ממנה. ביציאה מ-Dogwood, אמר לי מרטין אינדיק: "לא האמנו שאהוד יוותר כל כך הרבה, כדי להגיע להסכם".

20.7.2000, יום חמישי

היום יום הולדתו של אבא. היה צריך להיות בן שמונים ושש.

לפני הצוהריים שקט. אין פעילות. בלילה הלכנו לישון בלא המזוודות, שהיו על המטוס. הן הוחזרו לנו בסביבות שבע בבוקר. פרקתי את המזוודה, תליתי את הבגדים בארון ושמתי את החולצות, הלבנים והגרביים במגירות בשידה שבסלון כמקודם. שלמה השאיר את בגדיו במזוודתו הגדולה, אותה הניח בין מיטתו לבין חדר האמבטיה.

בשעה 11.30 רכבתי באופניים לאולם ההתעמלות, רצתי שם על ה-treadmill כשלושה ק"מ במהירות של 10 קמ"ש. הרמתי משקולות וכיו"ב. עכשיו הודיעה לי עינת, כי ב-15.00 תהיה פגישת המשלחת ב-Dogwood. בחוץ נקי ואין גשם. יום מבוזבז.

בשעה 15.00 דיון של המשלחת אצל אהוד. אהוד מדווח על פגישתו עם אולברייט, הרוצה להמשיך בשיחות בהיעדר הנשיא. אהוד תיאר לפניו את התפתחות הדברים עד כאן. שמונה חודשים התקדמנו עד קצה הגבול ואילו הם לא זזו בכלל, פרט לפעם אחת, מששמעו הצעות מרחיקות לכת מבן-עמי. גם אז ניתנה תשובה מותנית בהסכמה על ירושלים ולא ברורה עד הסוף. לפני יומיים הגענו למשבר. רעיונות הנשיא, שמהם נצטרך לעשות רוורס מסוים, הוצגו לעראפאת והוא לא השיב שהוא מוכן לקבלם כבסיס להסכם. הדגשתי – אומר אהוד – לא כבסיס למשא ומתן, אלא נקודת שיווי המשקל של ההסכם כולו. עראפאת סירב להגיב. בתוך המשלחת הפלשתינאית התפתח ויכוח. ידם של השוללים הייתה על העליונה. אם עראפאת לא יקבל, לא יהיה הסדר. אם נמשיך לדון אתם עכשיו בעניינים שבמחלוקת, נתגמל בכך את השוללים. לא אזוז בלי לשמוע כן או לא. אני מסכים לדיונים לא פורמליים – אחד על אחד –

בנושאים העיקריים ולדיונים פורמליים בנושאים ה"גנריים". כדאי להעביר לפלשת'נאים שאלות: כיצד הם מתארים את 650 קמ"ר, המינימום שאנחנו רוצים? כיצד הם מציעים שטח שיהיו בו 80% מהמתנחלים בקונטורים סבירים?

צריך לומר את האמת – ממשיך אהוד – הישארותנו כאן היא הצלחה של עראפאת. הם בודקים אותנו. בעניין הפליטים יישב אליקים, בעניין הביטחון – ינאי, בעניין הגבולות והגושים – ינאי או שחק, בעניין משטר הגבולות – ישראל חסון אחרי שיתיעץ עם מייק הרצוג. צריך להדגיש את עמדותינו: 650 קמ"ר, אין Swap (אולי, נראה, בסוף, מינימלי, וזה מחייב רוב חברי הכנסת ואין לנו רוב כזה), תפילה בהר הבית, אין זכות שיבה (אפשר לדבר על כמה מאות לשנה למשך עשר עד עשרים שנה ואולי כאלפיים לשנה למשך חמש-שש שנים. בסה"כ 10,000 – 12,000. לא יותר). ירינו את כל התחמושת. אין לנו יותר אפשרות לזון. אם יקבלו, נצטרך לחזור קצת אחורה ולהעמיד את הכל על הנקודה הזאת. שיחליטו אם בגללה לא יהיה הסכם. אם לא יקבלו את הבסיס הזה, לא יהיה הסכם. נחזור, נסביר לעם ונתאחד. רוח"מ מבקש שאנשי המשלחת לא ידברו עם עיתונאים על מה שקורה כאן, אלא רק על האווירה (כנראה היו הדלפות, בנוסף לתדרכי רוח"מ או מטעמו).

גינורסר חולק על רוח"מ. אומר שהם נפגעים מכך שאיננו מדברים אתם (מאז נסע קלינטון). הקיצוניים שם אומרים: "אמרנו לכם". רוח"מ אינו מסכים לדברי גינורסר. בן-עמי שואל כיצד לנהל את המו"מ (מגמתו, כנראה, פייסנית).

ביקשתי לומר שני דברים: האחד – רוח"מ אמר שמותר לדבר עם עיתונאים על אווירה, אך לא על תוכן. זו טעות. אסור לדבר עם עיתונאים כלל. זו הייתה ההנחיה והיא צריכה להישאר כפי שהיא. רזי ברקאי התקשר אל אמנון שחק ואמנון לא הסכים להשיב לו. רוח"מ הגיב מיד ואמר שהוא מסכים אתי וההנחיה לא תשתנה. השני – צריך להודות. נכשלנו בנסיונותינו להזיז את הערבים מעמדתם. אנחנו זזנו רחוק מאד בעמדותינו. מאז המשבר של אתמול צריך אסטרטגיה אחרת – לא לוותר כלל, להיות קשוחים ולא לזון משום עמדה, בנימוס ובחיוכים, אבל בתקיפות. כך אולי יבינו שהם צריכים לזון. אם לא נעשה כך, הרי שבאופן פרדוקסאלי הוותרנות והמשך ההתקרבות לעמדותיהם ימנעו את ההסכם בסופו של דבר. למשל: הצענו מפה של 14.5% - אסור לזון מזה עכשיו. שיגידו מה הם מציעים. הם ירצו שהמשבר אם יהיה, יהיה על עניין אחר כלשהו ולא על סירובם להשיב לקלינטון. זה לא יהיה טוב לנו, בייחוד אחרי שרוה"מ, כנראה, הרחיק לכת ואומר שצריך "לעשות רוורס".

בשעה 17.00 ב-Walnut בפגישה קצרה עם גינורסר, ליפקין ובן-עמי. בן-עמי אומר לי, שמן האמריקאים נודע לו שקלינטון כלל לא ביקש מעראפאת תשובה לרעיונותיו, בניגוד גמור למה שהבין ממנו אהוד. עראפאת מרגיש שאפשר להתקדם בשיחות ואיננו חושב שהוא חייב תשובה. אמרתי שאם זה נכון, הבעיה התמורה היא בינינו לבין קלינטון. זה משליך על אמינותם ועל תפקודם של האמריקאים כאן. אמנון ויוסי הלכו לאהוד, כנראה כדי לדבר אתו על כך.

בשיחות אקראיות העברתי מסר דומה לדניס ולמרטין. רוב מלי, שבא לבקתנו כדי לארגן את פגישות הצוותים לערב, שמע זאת מאתנו (שלמה, אמנון ואני) והלך לאולברייט, כדי שתטפל בעניין. בינתיים עראפאת מחכה לדיונים אתנו ואנחנו נראים בעיניו כמעכבים את המשך השיחות בלא הצדקה.

המזכירה אולברייט הזמינה את כל המשלחות לקוקטייל ולארוחת ערב לשעה 21.00 ב-Laurel. בארוחת הערב, כשכולנו סביב השולחנות, קמה ודיברה. היא אמרה שהטעות הייתה שלהם, האמריקאים, ו"איש מן המנהיגים אינו אשם בכך". לכן לא נוצל היום כראוי. משני צדדיה ישבו ברק ועראפאת. ברק נראה כעוס ומרוחק. נאמר לי, שעראפאת ניסה ליצור קשר עם ברק בהתנהגות לבבית לפני הכניסה לחדר האוכל, אך לא זכה לתגובה מתאימה. בדברי המזכירה היא כללה משפט חשוב: "The President's ideas are off". והוסיפה: דברו כאילו רעיונות הנשיא אינם. תוך כדי הארוחה, כשירד לקחת מנה אחרונה, עבר אהוד לידי, התכופף ולחש על אזני: "שמעת? רעיונות הנשיא הם off, זה טוב לנו".

אמירתו זו של אהוד חיזקה את תחושותי שהוא חיפש דרך להיחלץ מדברים שכנראה אמר לנשיא בעניין העיר העתיקה – הרובע המוסלמי והנוצרי (ואולי רק כך הבין ממנו הנשיא מפני שלא שלל זאת על הסף?). הנה נמצאה הדרך. להערכתי ייתכן ותוקן מקצת הנזק, אך אם יתקדם המו"מ, יחזור לכך הנשיא, בודעו, שהדברים אכן נאמרו (או הובנו כך). אחרי הארוחה אמר לי שחק, עדיין ב-Laurel: "אתה רואה, יצא כמו שרצית". השבתי לו, שלא רציתי שהמשא-ומתן יתפוצץ. רציתי הסכם. לא רציתי לוותר על ירושלים או לחלק אותה. חוץ מזה, העניין טרם הסתיים.

בלילה, בסביבות 22.30, נפגשנו, אליקים רובינשטיין, עודד ערן ואני עם נביל שעת' ועם יאסר עבד-רבן לדיון בעניין הפליטים. אליקים מסר להם נייר שלנו, הנייר מאוזן, אם כי מתיר, בניגוד לדעתי, חזרה מסוימת - עדיין לא מוגדרת - של פליטים לתוך שטח ישראל. הפלשתינאים מסרו לנו נייר (המוכר non paper) שלהם מיום 17.7.2000. זהו מסמך קיצוני ביותר. אנחנו נתבעים לקבל אחריות ליצירת בעיית הפליטים ולפתרונה. כל פליט רשאי לבחור לשוב לישראל וכן – בנוסף לכך או במקום זאת – לקבל מאתנו פיצויים. אמנם נאמר ששני הניירות אינם מחייבים ואינם מיצגים את עמדת הצד שמסר אותם, הפער עמוק ובלתי ניתן לגישור. נביל שעת' הסביר את עמדתם, אליקים – את עמדתנו. איננו מכירים באחריותנו ליצירת הבעיה. אנחנו מכירים בסבל האנושי שנגרם כתוצאה מהמלחמה ומעזיבת הבתים. איננו מקבלים את הזכות של כל פליט לבחור בשיבה לשטח ישראל ולא אנחנו, אלא קרן בינלאומית, תשלם את הפיצויים. אנחנו מוכנים לתרום לה. יאסר עבד-רבן שאל: "אם אינכם אחראים לבעיה, אינכם מוכנים לקלוט פליטים ואינכם מוכנים לשלם פיצויים, מדוע אנחנו יושבים אתכם בכלל?"

כדי להפיג את המתח, סיפר אליקים, כמנהגו, בדיחה יהודית. בעל עגלה בעיירה יהודית לוקח נוסעים בעגלתו לעיירה השכנה באירופה היהודית של פעם. בתחילת הנסיעה הדרך מטפסת בהר. העגלון מסביר לנוסעים שהסוס זקן וכי ייתכן שלא יוכל למשוך עגלה מלאה נוסעים. כדאי לרדת וללכת לצד העגלה. הנוסעים יורדים מן העגלה והולכים לצידה. בהגיעם, תשושים

ומזיעים, לפסגת ההר, מבקשים הנוסעים לעלות העגלה. אומר להם העגלון, כי איננו בטוח שהסוס הזקן יוכל לעצור את העגלה מלהתדרדר במורד ההר, אבל אם הם רוצים להסתכן, בבקשה... הנוסעים, כמובן, ממשיכים ללכת ליד העגלה, הפעם במורד. בהגיעם למטה, אומר להם העגלון: נותרה עוד כבדת דרך קצרה במישור, היום יפה, בריא לצעוד, בואו נלך ברגל עד הסוף. כך עשו. בהגיעם לעיירה היעודה, אומרים הנוסעים לעגלון: "למה אנחנו כאן - ברור. הרי רצינו שתיקח אותנו הנה. למה אתה כאן - כם גן ברור. הרי זו פרנסתך. אבל למה הסוס כאן?"...

הדיון היה, כאמור, מתוח ומלא רגשות. מפעם לפעם הוא הופסק על-ידי בדיחות של אליקים ושל נביל שעת', שהאנגלית שלו עשירה וקולחת, והוא בעל חוש הומור ומיטיב לספר בדיחות.

בתשובה לטענותיהם, הסברנו כי לגבי היווצרות הבעיה גרסתנו הפוכה משלהם. הערבים במלחמתם התוקפנית נגדנו יצרו אותה. זכות שיבה - הוספתי אני - תוכלו לממש לתוך מדינתכם העתידה ולא לישראל, כפי שיהודי המממש את זכות השיבה שלו, יעשה זאת לישראל ולא למדינתכם. לגבי פיצויים, אמרו אליקים ועודד, כי אנחנו מוכנים להשתתף. עודד הוסיף: "בסכום נכבד".

בדברי שלי עמדתי על כך שאני מבין את הכאב והסבל שלהם ואת חשיבות העניין בשבילם. לכן אני מציע לא להיכנס לעבר, שלגביו אנחנו חלוקים, אלא לחפש פתרון פרקטי והוגן מכאן ולהבא, שיהיה מבוסס על קליטה במדינתם של הרוצים לשוב. אם הפליט אינו יכול לחזור ליפו או לחיפה, שם היה ביתו ואיננו, והוא רוצה לחזור למקום אחר בארץ ישראל, למה שיבחר ברמלה ולא ברמאללה? לגבי הפיצויים, אם אינכם מבקשים להטיל עלינו בדרך זו את האשמה, מה אכפת לכם אם הכסף יבוא מאתנו או מאחרים?

נביל חזר פעמים רבות להחלטה 194 של העצרת הכללית של האו"ם. לדבריו ישראל קיבלה אותה. הוא טוען שכך עשינו במכתב שכתבה ישראל לאו"ם כתנאי לקבלתה בחברה בארגון.

בנוסף לפיצויים על הפליטות ולשם שיקום, העלה נביל שעת' את התביעה לרכוש, מקרקעין ומטלטלין, שהותירו הפליטים אחריהם בישראל, רכוש פרטי וציבורי. הוא הזכיר בהקשר זה את האפוטרופוס על נכסי נפקדים וביקש את הפרטים שבידיו כדי שיוכלו לגבש את תביעותיהם (או כדי לאמת אותן?). העניין רציני והם מנסים ליצור הקבלה להשבת הרכוש היהודי באירופה. זוהי מבחינתם תביעה נפרדת הנוספת לתביעה בגין ה"פליטות", הסבל השיקום וכיו"ב. נביל דיבר על מאות אלפי פליטים שישבו לישראל והוסיף, דרך אגב, מאות אלפים יכול להיות ממאתיים אלף ועד מיליונים רבים... יאסר עבד-רבו התלונן מרה על כך שברק אינו נפגש עם עראפאת. לשם כך כונסה הפסגה. ייתכן שמשתמע מדבריו שבשאלה זו - פליטים ושיבה - לא אני, יאסר עבד-רבו, יכול להתפשר או לוותר, אלא רק יאסר עראפאת.

הישיבה הייתה מתוחה. עודד ונביל החליפו "מהלומות מילוליות". נביל אמר: "כעסתי וגם עודד כעס". עודד: "לא כעסתי. אמרתי את דברי בחיך". העניין קשה, כפי שחשבתי, גם לנו

וגם להם. אין ביטחון שניתן לגשר על הפער. אנחנו לא נוכל להסכים לשיבה לישראל, אלא רק למדינתם. השאלה היא אם הם יוכלו להסכים לכך, או שהמיתוס והתקוות שנוצרו, הסבל, החלום והמחויבות הפוליטית יכריעו אצלם את הכף. נראה כיצד זה יימשך. סיכמנו להיפגש שוב מחר (יום ששי) בבוקר.

21.7.2000, יום ששי

בין 11.00 ל-13.00 התקיימה פגישת המשך, כמתוכנן, בעניין הפליטים. שוב השתתפו שעת' ועבד-רבנו מצדן וערן ורובינשטיין מצדנו. אני הצטרפתי לפגישה באיחור. הפלשתינאים אינם מוכנים לדון בהסדרים (modalities) לגבי הפיצויים אלא אם נדון קודם – או במקביל – בהסדרים לעניין השיבה לישראל. למעשה אין כל התקדמות. למרות שהדיון קשה – ואולי בגלל זה – הוא מופסק מפעם לפעם בבדיחות. נביל, שהוא גם בעל כושר חיקוי מצוין, מספר כיצד השים עצמו פעם כמהגר איטלקי, כשהגיש ערעור על דו"ח תעבורה שקיבל. החיקוי, שלו הקשיבו גם הסטודנטים שלו שבו לשמוע אותו טוען בבית המשפט, גרם לכולנו להתגלגל מצחוק... סוכם להמשיך בפגישה נוספת אחרי הצוהריים בשעה ארבע ולסיימה בשעה שבע, לפני כניסת השבת.

מאז הבוקר, בהמשך לאמש, אהוד מסתגר ב-Dogwood. הבוקר ישבתי עם צביקה שטאובר (שעלה מאמיסברג לייעץ לנו ביום והיה יורד לישון שם בלילות) על המרפסת ושוחחנו על התהליך. יצאו מן הבניין יתום וינאי ונעלו את הדלת מאחוריהם (שלא כרגיל), ואמרו שאהוד מבקש שיניחוהו לבדו. אחר-כך שמעתי שגם דני רייזנר (אף הוא מלני אמיסברג) לא הורשה לעבוד, כהרגלו, במשרד שב-Dogwood. בבניין נשארו, אם כן, רק אהוד ובחזר המשרד שם עינת ואסף. אליקים שמע מאסף שאהוד לא יגיע גם לארוחת ערב שבת. אני מניח שהסיבה נעוצה בתחושתו שהנשיא האמריקאי "סידר" אותו ואיננו רואה כיצד להתקדם מכאן.

בשעה 20.30 נערכה ארוחת ערב שבת, בלי ברק, אבל עם אולברייט. אליקים שוב שר את "שלום עליכם, מלאכי השלום" ואחר-כך ערך קידוש. לאחר הארוחה התיישבתי לנגן בפסנתר. מסביב נהנו, למרות שלא היה טוב. בסביבות עשר וחצי הלכנו – רבים מאתנו – עם מדלן אולברייט לבנין Hickory כדי לצפות בסרט באולם הקולנוע הנעים והמרווח שם. קיבלנו גביעי פופקורן והתיישבנו על הכורסאות להצגה פרטית של סרט על צוות אמריקאי, הנשלח בצוללת במלחמת העולם השנייה כדי לתפוש את מכונת אניגמה מצוללת גרמנית שנפגעה, לשם פענוח הצופן של חיל הים הגרמני. הסרט סוחט רגשות פטריוטיים אמריקאים. צילום קטעי המלחמה לא רע. ראינו כבר סרטים טובים מזה.

22.7.2000, שבת

בבוקר רכבתי על אופניים לאולם ההתעמלות. רצתי על ה-treadmill ששה ק"מ וחצי. הזעתי כהוגן. המשכתי בכמה תרגילים לחיזוק שרירי הבטן וקצת הרמת משקולות. ההרגשה טובה.

חזרתי ברכיבה על האופניים ל-Walnut, התקלחתי, כיבסתי את חולצת ה-T שעליה כתובת "גלעד אביב", תליתייה לייבוש והצטרפתי לקבוצת העבודה על הפליטים שהתכנסה שוב ב-Holly: אליקים, עודד, נביל ויאסר עבד-רבו. הפלשתינים מדגישים שוב, שהעיקר מבחינתם היא זכות הבחירה לכל פליט לשוב למולדתו – בישראל – פרט לזכות לפיצויים על הרכוש, שישראל צריכה לעזור להם למצוא, לרשום ולשלם עבורו.

שעת' חוזר ומבקש שנכתוב כי אנחנו מכירים בהחלטה 194. אמרתי לו שאפשר לחשוב על כך שאם ההסכם יתבצע, יראו בכך גם את מיצוייה של החלטה 194 בדיעבד, לא מראש. בדיון על הפיצויים עמדתי על הצורך להבדיל בין "מקורות" ל"שימושים". המקורות ל Lump-sum יהיו בינלאומיים. קלינטון יקבע את הסכום וייקח אחריות לגיוסו. אם נתרם וכמה נתרם זו החלטה שלנו. השימושים (התביעות למיניהן, פרטיות, קבוצתיות ולאומיות) צריכות כולן להתכנס לתוך ה-Lump Sum. נביל היה רוצה שנעזור להם בגיבוש התביעות על-ידי גילוי הרישומים שלנו על נכסי הנפקדים, רישומים על רכוש ערבי בפנקסי המקרקעין (בטאבו) וכו'. לפי גובה התביעות המצטבר יקבעו את חובת ישראל לפצות. הם מנסים ליצור מנגנון דומה לזה שפועל לגבי הרכוש היהודי באירופה. שוב אותה השוואה משתמעת, חמורה ושקרית.

אליקים הסביר, שרוה"מ מוכן לכל היותר למספרים של כמה מאות פליטים בשנה למשך שנים רבות, או לכמה אלפים לשנה לשנים ספורות. רמז שמדובר בערך בסך הכל בכעשרת אלפים איש. נביל הזכיר שישראל נהגה להתיר שיבה של כשלושת אלפים איש בשנה מאז 1949 ועד 1967 (על בסיס הומניטרי?) ונוהג זה הופסק אחרי מלחמת ששת הימים. עודד ערן אישר את הטענה. לדברי נביל שעת', אנחנו מציעים עכשיו פחות מאשר נהגנו לקבל עד 1967. לגבי החלטה 194 עודד בדק ואמר שישראל מעולם לא קיבלה אותה. נביל חזר ואמר, שכן קיבלנו אותה במכתב שמסרנו עם קבלתנו לאו"ם.

הסברתי לנביל שהעיקרון לפתרון הבעיה היום שונה יסודית מזה שהיה בעת שנתקבלה החלטה 194. אז לא הייתה מדינה פלשתינאית ודובר על פתרון אינדיבידואלי. היום, לפי ההסכם, תהיה מדינה וזכות השיבה צריכה להתמצות לתוכה. בנסיבות אלה אין מקום לשיבה לתוך המדינה היהודית. בסיום השיבה סיכמנו כי נתכנס לשיבה נוספת בסביבות שש בערב.

בינתיים אהוד ממשיך בהתבודדותו. שאלתי את אסף והוא השיב לי, כי יש שינוי מסוים לטובה. בצוהריים, כשאכלתי על המרפסת ב-Laurel עם נביל שעת', חסן עספור, יאסר עבד-רבו וישראל חסון, ראיתי את ג'ורג' טנט, מנהל ה-C.I.A., מגיע למקום ואוכל אתנו, ליד שולחן אחר במרפסת, יחד עם אשתו. אחרי הארוחה שאלתי את מרטין מה עושה כאן טנט, והוא השיב לי שטנט הובא כתגבורת, ניסה להיפגש עם אהוד, אך טרם הצליחו לקבוע פגישה.

בינתיים ביקש מרטין משלמה בן-עמי ומאמנון שחק לשבת עם מוחמד רשיד ואחרים להמשך שיחות לא פורמליות. שלמה בן-עמי אמר לי שנמסר לו על-ידי דניס שקלינטון חוזר על-מנת לפעול במלוא העוצמה להשגת הסכם. בינתיים עובדים האמריקאים על נייר לעניין הר הבית. אמרתי לשלמה שמפריעה לי מאוד ההצעה לחלוקת העיר העתיקה על-ידי מסירת הרבעים הנוצרי והמוסלמי לפלשתינים. אני מתנגד לכך לחלוטין.

אליקים הזכיר לי שוב את המכתב שכתב לרוה"מ ואשר הראה לי לפני כן. הוא נכתב בכתב ידו ובו הודיע לרוה"מ, כי לא יוכל לתת יד להסכם הכולל את חלוקת העיר העתיקה. במכתב השווה את העיר העתיקה לאם וכתב שלא ייטול חלק בחלוקתה. גם הפציר בברק לשקול את העניין ולא להסכים לכך. אליקים אמר לי שהוא מתלבט, אם – בהנחה שיהיה הסכם – לתת פומבי לעמדתו זו. הוא אינו יכול להתבטא כאן כפי שאני עושה מפני שהוא נמצא כאן כיועץ משפטי ולא כאיש פוליטי.

עינת טלפנה בשעה שלוש אחרי הצוהריים ומסרה לי בשם אהוד על ישיבת המשלחת אצלו בשעה עשר ורבע בלילה. ברוך השם, הקרח נשבר או שלפחות נסדק. נראה.

בין 18.00 ל-20.00 נתקיימה פגישה נוספת בעניין הפליטים. השתתפו נביל שעת', יאסר עבד-רב וואכרם הנייה (שאמר שהגיע כי שמע שאני נמצא כאן) מן הצד הפלשתינאי. ערן, רובינשטיין ואני מצדנו. הייתה זו שוב פגישה קשה ואמוציונלית. שעת' תיאר בהתרגשות את ההיסטוריה של הסכסוך בעיני הפלשתינאים: היהודים עשו מעשה שאין לעשותו (not done) בעידן המודרני. הם באו לארץ במספרים גדולים – במאות אלפים – בעיקר בשנות השלושים והארבעים, בלי לקבל את רשותם של תושבי הארץ הפלשתינאים, שהארץ שייכת להם. הבריטים עזרו בכך ליהודים. איש לא שאל לדעתם של התושבים. היהודים קיימו מדיניות מכוונת של טרנספר של הפלשתינאים החוצה. בדברו אלי, הוא אומר שנכון שהמפלגה שלי (ז'בוטינסקי) לא דגלה בטרנספר, אך זו הייתה המדיניות של ההנהגה. הזכיר כמה שמות של מנהיגים יהודיים בעניין זה. ובמלחמת 1948 גירשנו במכוון מאות אלפי פלשתינאים. השיחה "התחממה". הזכירו את דיר יאסין ואת הגירוש מרמלה ולוד וטענו למעשי טבח. אנחנו, היהודים, צריכים להכיר באחריותנו. לאורך דבריו בלטה ההשוואה המתמדת, גם אם לא באורח בוטה, לשואה.

גם יאסר עבד-רב וואכרם הנייה השתתפו בדו-שיח. דרשו שנכיר באחריותנו ל"נכבה". התפתח דיון היסטורי, מוסרי ואטימולוגי על משמעות המונח "נכבה" ועל ההשוואה המשתמעת – אף פעם לא מפורשת – עם השואה. לדברי שעת' וחבריו, בלי שיבה, קודם כל מלבנון ואחר-כך, תוך מגבלות, ממקומות אחרים, אין על מה לדבר. זכות השיבה היא העיקר. הצעותינו אינן עונות אפילו על מקצת דרישותיהם המינימליות וכו' – כך הפלשתינאים. שמענו כאן הצגה ארוכה, מסודרת וטעונת רגש של הנרטיב הפלשתיני של הסכסוך. הובהר לנו כיצד נתפשת הציונות בעיניהם: מעשה עוול היסטורי חמור ביותר. אנחנו המגוולים ועלינו להכיר באשמתנו המוסרית על הגעתנו לארץ לא לנו, שאותה כבשנו מידי תושביה החוקיים, שאת רובם גרשנו.

כולנו, עודד, אליקים ואנוכי השבנו להם, כל אחד לפי דרכו. אליקים תאר את ההתפתחות ההיסטורית, תוך הדגשת רצונה הטוב של התנועה הציונית, שהציעה פשרות חזור והצע, שכולן נדחו על-ידי הפלשתינאים. הוא גם סתר את טענותיהם אחת לאחת. עודד הוסיף אף הוא באותו כיוון.

בדברי אמרתי, שאינני מוכן לחתום על ההסכם אם הם לא יכירו באחריותם לסכסוך, למלחמות שנכפו עלינו, לאנשינו שנהרגו באלפים ולנוק הנורא שגרמו לנו כל השנים. הם אלה שפתחו במלחמה נגדנו, מן "המאורעות" ועד למלחמות ישראל, שהחמורה מכולן הייתה מלחמת הקוממיות. הם דחו את כל הצעות הפשרה וההסכם בשנות השלושים והארבעים. הם דחו את החלטת החלוקה, שהמנהיגות היהודית קיבלה. חמישה צבאות ערביים פלשו לארץ כדי להשמידנו עם הכרזת העצמאות. אנחנו התגוננו ולמזלנו ניצלנו וניצחנו. איננו מתכוונים לבקש מחילה על כך.

בתשובה אמרו הפלשתינים שצבאות ערב לא היו אלא כוחות קטנים וחלשים מאתנו שלא עזרו להם כלל. היו בעיקר דיבורים. חוץ מזה, אמר נביל, מיפו הוברחו הערבים עוד באפריל, לפני תחילת המלחמה. מעשי הטבח שהיהודים עשו במקומות שונים נועדו להבריחם וכן הלאה.

בתום הישיבה שאלתי את עצמי, האם ניתן להגיע להסכמה? ואולי זו רק טקטיקה של משא-ומתן שהונחו לנהל, עד שישאל תווטר בנושא זה או בנושאים אחרים? לצערי, נראה לי שהדברים עמוקים ורגשיים מדי. יש מאות אלפים פליטים המאמינים בהם. קשה. קשה מאד.

בשעה 20.00 מתקשרת אלי עינת ומבקשת שאבוא אל אהוד. בהגיעי אליו, הגיעו גם אמנון שחק ושלמה בן-עמי. אהוד שאל, אם אני מסכים להמתין במשרד עד שידבר אתם. זה ייקח כעשרים דקות. מובן שהסכמתי. מדוע המידור הזה? כך הוא עובד. אחרי כחצי שעה הלכו השניים ואני ישבתי עם אהוד לשיחה בת כשלושים דקות על המרפסת האחורית.

אהוד תיאר את ההתפתחויות ואמר שהמצב קשה. היה רוצה שאפגש עם קלינטון לשיחה מסודרת ויבקש זאת מקלינטון. אהוד כתב לקלינטון מכתב נוסף. שאל אותי לדעתי מה נכון לעשות. השבתי לו שהוא יודע את עמדותי בעניין ירושלים. לדעתי ראוי שכאשר הנשיא יחזור מחר מאוקינווה, ידבר אתו ויאמר לו – בטרם ייפגש קלינטון עם עראפאת – שאיננו רשאי לדבר בשמו על חלוקת הריבונות בירושלים. לדעתי, עראפאת עשוי לקבל את "רעיונות הנשיא" כבסיס, מפני שמונח זה – בסיס – מספיק רחב כדי להתמקח אחר כך. צריך למנוע טעות בהבנת עמדתנו. אם אהוד איננו מוכן לחלוקת הריבונות בעיר העתיקה, שיאמר זאת לקלינטון עכשיו. יהיה רע אם עראפאת יקבל ואחר כך יתברר שאנחנו איננו מסכימים. אז נואשם אנחנו.

הצעתי לחזור ולהדגיש שאיננו מסכימים ל-Swap. אם ננהג נכון, נוכל להגיע, באמצעות הלחץ של הנשיא על עראפאת, לכ-10%-9%, ונוכל לקבל עוד כ-3% נחוצים, אם נרצה בכך, תמורת Swap, בסוף ממש. הצעתי גם לא להניח שאם יימצא פתרון מוסכם לשאלת ירושלים, תהיינה כל השאר הבעיות קלות לפתרון. לדעתי, צריך להמשיך ברצינות להגיע להסכמות בכל העניינים האחרים: בטחון, גבולות, פליטים וכו'.

כן אמרתי שצריך כל הזמן לחשוב גם על אפשרות של אי-הסכמה. צריך לתכנן את המשבר, אם יהיה, על נושא נוח לנו. אם נצליח לנהוג כך, הרי אחת משתיים: או שעראפאת, שירצה להימנע ממשבר כשידו על התחנות, יגמיש את עמדותיו כדי להגיע בכל זאת להסכם, או

שיהיה משבר, שממנו נצא במצב טוב יותר, הן ביחסים עם ארה"ב והן להמשך המו"מ עם הפלשתינאים והיחסים אתם.

אהוד שאל מה דעתי על Fall-Back, שבו הכל יוסכם, לרבות סופיות הסכסוך, פרט לירושלים או פרט להר הבית. התנגדתי, אלא אם תהיה הסכמה על כך שיישמר הסטטוס קוו הריבוני, החוקי והשלטוני בירושלים ועראפאת יתחייב, שגם אם לא נגיע להסכם בסוגייה הנוותרת תוך התקופה שתקבע, הוא לא ירים נשק ויוותר על הזכות להילחם. יחד עם זאת, אני חייב לציין, שגם בתנאים אלה - שעראפאת לא יוכל, כנראה, לקבלם - זה סידור רע בעיני, כי הוא משאיר במחלוקת עניין שלגביו יתאחד נגדנו כל העולם הערבי והמוסלמי. אהוד אמר שמכיוון שעראפאת לא יוכל, כנראה, להסכים לכך, הפיצוץ יהיה על ראשו ולא על ראשנו.

אחרי ארוחת הערב, בשעה 22.15, התקיימה ישיבה של המשלחת על המרפסת האחורית ב-Dogwood עם ברק. כל אחד מחברי המשלחת דיווח על המצב לפי הידוע לו. הרושם הכללי הוא שאין התקדמות. יש הבדלי הערכות בין החברים לגבי הסיכויים. היוצא מן הכלל הוא העניין הביטחוני, בו הייתה הסכמה שלהם כמעט לכל דרישותינו, לרבות לשליטה במרחב האווירי. לא הייתה הסכמה בעניין בקעת הירדן והמעברים שם. על תוצאות המו"מ הביטחוני דיווח שלמה ינאי. עודד ערן דיווח על דיוני הצוות בנושא הפליטים והעריך שיש סיכוי להסכם בעניין זה. אני חושב אחרת וכך אמרתי. גם אליקים חושב שהפערים גדולים. אהוד סיכם את הפגישה בדברים דומים לאלה שאמר לי בפגישה המוקדמת שקיים אתי (פרט לעניין החזרה בו מעניין ירושלים). הישיבה נתפזרה ולא היה דיון של ממש.

אחרי הדיון אמר לי גלעד שר, כי אהוד קיבל את עמדתי בעניין ירושלים וינצל את הפגישה עם קלינטון בשבוע כדי לתקן את מה שקרה. כך אמר לו אהוד אחרי שישב אתי. טוב מאד.

קרוב לחצות בקשני אהוד, כי אכתוב לו נייר עמדה (Talking points) לקראת פגישתו מחר עם קלינטון. בנייר זה יש להדגיש את התיקון בעניין ירושלים (העיר העתיקה, הרובע המוסלמי והנוצרי), דרישת מינימום טריטוריאלית 650 קמ"ר ויותר, No Swap, חבילה לעראפאת שתוצג באופן מרתק מול המחיר. ההחלטה בידי. לאהוד אין יותר תחמושת. הכל נורה. ההחלטה – עכשיו. כתבתי את הנייר המבוקש בכתב ידי ומסרתיו לאהוד.

מ-00:30 ועד 03:00 של יום א', ישבתי עם גלעד שר, דניאל רייזנר, גידי גרינשטיין ואליקים רובינשטיין על ההסכם מבחינת ניסוחיו המשפטיים. גמרנו רק חלק מהעבודה. התנגדתי לסעיפים על המעבר הבטוח (בשלב זה), ולעוד תופינים שאינם מחויבים, כגון: נמל, רציף וכו'. ביקשתי כי כל אלה יובאו לאהוד להכרעה.

23.7.00, יום ראשון

בשעה 09:00, התקשרו אליי בטלפון שאול ואבישי. אח"כ הלכתי ל-Gym. רצתי 11 ק"מ ועוד כחצי קילומטר בהליכה. "שיא של כל הזמנים"...

בצוהריים פגשתי את שלמה בן-עמי ונודע לי מפיו, שגם הוא התבקש להגיש לאהוד נייר לקראת הפגישה עם קלינטון. סיפרתי לו על מה שאהוד אמר לי בקשר לחזרה מעניין העיר העתיקה. שלמה התפלא על-כך. מסתבר שאהוד לא אמר לו זאת. מוזר.

בשעה 15:30, התכנסנו שוב לישיבה בעניין הפליטים. לצוות הרגיל (רובינשטיין, ערן ואני עם עבד-רבו ושעת') הצטרף גם אבו-מאזן, שחזר מחתונת בנו האחרון (השלישי) ברמאללה. אבו-מאזן קיבל היתר מיוחד לנסיעה זאת והוא היחיד שיצא מן הועידה תוך כדי דינויה. בדיון אין חידושים. הפלשתינאים מבקשים שוב זכות לכל פליט לבחור בין שיבה לישראל לבין אופציות אחרות. הם מבקשים להתחיל בפליטי לבנון, כי שם המצב הקשה ביותר. קרוביהם גרים בגליל, כך שהם יוכלו לחזור לגליל ולנו אין שום סיבה לדאגה...

במהלך הפגישה נקראתי לרוה"מ להתייעצות. בבואי ל Dogwood, בשעה 16:30, הראיתי לברק על תצ"א של ירושלים שקיבלתי מינאי, שהמרחק בין העיר העתיקה (שער יפו) לבין קריית הממשלה וגבעת רם זהה למרחק בין העיר העתיקה (הפינה הדרום-מזרחית) לבין אבו-דיס. כך שאיננו מציעים דבר מופרך. כפי שעשו היהודים כשנשארו בלי העיר העתיקה ובנו את מרכזם השלטוני ממערב לה, יכולים הפלשתינאים לבנות את מרכז השלטון שלהם באותו מרחק מדרום לה. רוה"מ התרשם ואמר שיציג זאת בפני קלינטון. הוספתי, שכדאי להזכיר לקלינטון (וגם לפלשתינאים), שבשנת 1947, כאשר הוצעה לנו מדינה בלי ירושלים, בן גוריון החליט לקבל את ההצעה למרות הקשר המיוחד של העם היהודי לירושלים. על עראפאת לקבל החלטה כזאת עכשיו, או שיקבל מדינה בלי חלוקת ירושלים, או שהוא יחמיץ הזדמנות היסטורית כפי שעשו קודמיו בשנת 1947.

רוה"מ הציג בפני את הנייר שהכין לקראת פגישתו עם קלינטון. אלה שלושה עמודים בכתב ידו עם הרבה קיצורים, ראשי תיבות וסימנים מוסכמים. הצגת הדברים דומה לזו שהצעתי בנייר שלי מאתמול. העיקר – רוה"מ מסביר לנשיא שאינו יכול למסור ריבונות ברבעים של העיר העתיקה. הוא עדיין מציע שכונות חיצוניות ערביות ואחת קרובה לעיר העתיקה לצורך מעבר. חזרתי על התנגדותי למסירת שכונות כאלה בגלל שבירת העיקרון, אך לא זו הבעיה של עראפאת. הוא רוצה את העיר שבתוך החומות. יכול להיות שאפשר להציע לנשיא כ"תחליף" להצעה לחלוקת העיר העתיקה, משטר שבו תועברנה סמכויות לשכונות בעיר, יהודיות וערביות, תחת עירייה אחת, על ידי בניית מינהלים שכונתיים, פקחים וכו', בריבונות ישראל. אהוד רשם הצעה על Special Regime בעיר העתיקה.

אהוד שאל לדעתי מה צריך לעשות אם הצעה זו לא תתקבל. מה צריכה להיות תגובתנו להצעה אמריקאית חילופית (Fallback). הצעתי, כי אם תהיה הצעה כזו, נתכנס שוב ונדון. האם מדובר על הצעה להמשך התהליך בעוד כמה שבועות? מה יקרה בינתיים פוליטית? האם תהיה ממשלה עד אז? ויתכן שידובר על הסדר אחר.

הצעתי לאהוד, בנוסף לדרישה לעראפאת "Take it or leave it", גם שישתמש באמירה שהפוליטיקה היא אומנות האפשרי וכי הוא, אהוד, כבר מתח את האפשרי עד מעבר לגבולותיו.

איננו יכול עוד. הנשיא צריך להבין. אהוד מבקש, כי במקרה של כישלון השיחות תועבר שגרירות ארה"ב לירושלים מיד (לדעתי אין לכך סיכוי) וכן כי תהיה הודעה ברורה על האחריות הפלשתינאית לכישלון, התנגדות אמריקאית להכרזה חד צדדית למדינה פלשתינאית והבנה לצעדי ישראל, אם תהיה הכרזה כזאת. בסוף שיחתנו הצעתי לאהוד – והוא הסכים לכך – שאפנה לאמריקאים באופן לא פורמאלי, בבקשה שהנשיא יראה את ברק מיד עם בואו, עוד לפני שהצוות האמריקאי יגבש את העמדה והאסטרטגיה שלהם. כך יוכל אהוד להביא את דבריו לנשיא (בעיקר בעניין ירושלים) עוד לפני גיבוש העמדה האמריקאית.

כך עשיתי. ביוצאי מ-Dogwood, ניגשתי ל-Aspen ואמרתי לברוס ריידל ולרוב מלי, כי אנחנו מבקשים שהנשיא יראה את רוה"מ מיד עם שובו. הם שאלוני אם יש בכך חדשות רעות או טובות. אמרתי שזה תלוי בהגדרה של טוב ורע, אך חשוב שכשהנשיא יגבש את עמדתו וילך אתה לעראפאת, יידע בבירור מה אהוד יכול לקבל ומה אינו יכול. הבטיחו לי להעביר זאת.

זמן קצר אחר-כך, כנראה בעקבות בקשתי, נפגשו מדלן אולברייט ודניס רוס, ביוזמתם, עם ברק ב-Dogwood. אחרי פגישה זו נפגש ברק עם הנשיא. בפגישה המקדימה עם דניס ואולברייט העביר ברק את המסר שעניין הרבעים בעיר העתיקה אינו עומד עוד. לפי מה שסיפר לי אהוד, כשאמר זאת לנשיא, קיבל הנשיא את הדברים בצורה חיובית. האמריקאים הציעו – ואהוד הסכים – שהנשיא עצמו יוביל שיחות של צוותים מצומצמים (2+2) נושא אחר נושא. בתחילה יעסקו בביטחון.

בשעה 22:30 הזמין הנשיא את המשלחות לארוחה. כשהגעתי לחדר האוכל, כבר ישבו קלינטון ועראפאת ליד השולחן. אהוד הגיע מאוחר יותר. שוב ניכרה הרתיעה של אהוד ממגע חיובי עם עראפאת או יחס לבבי אליו. במשך רוב זמן הארוחה דיבר אהוד עם צ'לסי, שישבה לימינו, וכמעט לא החליף מילה עם אביה, שישב לשמאלו. הנשיא, במצב רוח מרומם, סיפר על חוויותיו באוקינווה לכל יושבי השולחן וגם שוחח מעט עם עראפאת. בסביבות חצות התכנס אצל הנשיא הצוות הראשון, צוות הביטחון. מצדנו היו שם שלמה ינאי וגלעד שר.

24.7.2000, יום שני

כל הלילה ירד גשם והוא ממשיך לרדת גם בבוקר. בתשע וחצי העירה אותי שיחת טלפון מהארץ. הציעו לי (תוך שימוש במילות קוד), כי יעבירו בארץ ידיעות על עמדתי כאן ועל התנגדותי להסכם שבו ויתור על ירושלים. התנגדתי. לא אפר את הכללים. אם יהיה הסכם כזה, כשאחזור ארצה אומר דברים ברורים. פה הכל מכירים את עמדתי ואהוד יודע שאביע אותה כשאשוב ארצה (לקראת בחירות?).

גלעד שר מספר שהם (הקבוצה המשותפת בענייני ביטחון) ישבו אצל הנשיא קלינטון כל הלילה. עשו הפסקה בסמיכות לשלוש בבוקר וסיימו בשעה 06.00. למעשה, הדיון בענייני הביטחון נגמר באופן חיובי. הנשיא היה מעורב ביותר בדיונים והיה נוח מבחינתנו.

נקבע, כי היום בשעה 10.00 תתחלנה השיחות על הפליטים אצל הנשיא. מצדנו יישבו אליקים רובינשטיין ועודד ערן. מצדם – כך אני מניח – יבואו נביל שעת' ויאסר עבד-רבנו. אחת השאלות שתעלה היא נכונותנו לספק פרטים (מן הטאבו, מן האפוטרופוס על נכסי נפקדים ועוד) על רכוש, מקרקעין ומטלטלין, שהשאירו הפליטים בישראל. שוחחנו על כך אתמול. אליקים אמור היה לדבר בעניין זה עם האפוטרופוס ולהביא את כל השאלה הקשה לעיונו של ברק ולהחלטתו.

בשעה עשר וחצי הלכתי לאולם ההתעמלות. שני ה-treadmills תפוסים על-ידי חייל וחיילת אמריקאים. עבדתי מעט על המכשירים האחרים וחזרתי לחדר. שכבתי לנוח ובשתיים עשרה בצוהריים יצאתי שוב ל-Gym. רצתי ששה ק"מ וחצי במהירות הרגילה של 9.6 קמ"ש. הזעתי די וחזרתי על האופניים לחדר, כשהגשם ממשיך לזרוף ללא הפסקה.

ינאי התקשר ולבקשתו נסעתי ל-Dogwood. הגעתי, קצת רטוב מן הגשם, ושמעתי ממנו דווח על הפגישות הליליות עם הנשיא בענייני הביטחון. רוב העניינים נסגרו על-ידי הנשיא בצורה מניחה את הדעת. במקרי מחלוקות נטתה עמדת הנשיא לצדנו. כך לגבי המרחב האווירי, הפיקוח על נקודות המעבר (לאורך הירדן, בנמלי התעופה, בנמלים ובמעברים היבשתיים), לגבי הדמיליטריזציה – הפירוז – של המדינה הפלשתינאית, לגבי זכותנו לפרוס כוחות אל ארבעה (או חמישה) אתרים אצלם בזמן חירום לפי החלטתנו ועוד. כמעט הכל סגור. מצפים לכמה תשובות מן הצד הפלשתינאי. בני שיחם אצל קלינטון היו דחלאן ואבו-עלא, שהיה הפעם חיובי.

גלעד שר ושלמה בן-עמי נכנסים לחדר ב-Dogwood. הם באים מן הדיון אצל הנשיא על הגבולות. הדיון מתנהל עם כל אחד מן הצדדים בנפרד. הם אמרו את דברם ועכשיו תורם של הפלשתינאים. אני מוטרד מהדרישה שלנו ל-650 קמ"ר. ראשית – זה אינו מספיק. שנית – אסור להתחיל במספר הזה, כי הנשיא עלול להציע פשרה נמוכה ממנו. הפלשתינאים דיברו על 2% והנשיא אמר להם שיש לו "פיקדון" מעראפאת על 8% (לנו הוא אמר שהפיקדון הוא של 8% - 10%. ההבדל מעניין ומדאיג).

למעשה, הגישה היסודית מעוותת. איננו מקבלים מהם כ-10%, אלא נותנים להם כ-90%; איננו צריכים להתגונן בפני תביעות לקבלת אחריות על יצירת בעיית הפליטים, אלא לוותר – אם ניאות לכך – על קבלת אחריות מצדם שלהם על הניסיון לחסלנו באיבנו ועל דחיית כל ניסיונות ההשלמה ועל ליבוי טרור ומלחמה נגדנו מאז באנו ארצה; איננו צריכים להתנצל על שאיננו מתירים שיבת פליטים לתוך שטח ישראל, אלא להסביר את הקושי בכך שאנחנו מצמצמים את זכות היהודים לשיבת ציון אך לחלק ממולדתנו ולא לחלקים הנמסרים להם; איננו צריכים לדאוג לפיצויים להם, שניסו להכחידנו ולא הצליחו, אלא – אם ניאות – לוותר על הפיצויים על כל מה שעוללו לנו (וגם לעצמם) בהרג, פציעה, הרס, חורבן ומלחמה מתמדת של עשרות שנים בטרור, בצבאות, בחרם מדיני וכלכלי וכיו"ב. אלא שכל אלה הן תפישת עולמי שלי (במידה מסוימת גם של אליקים ואולי – מי יודע? – גם של אהוד). האחרים, רובם ככולם, חושבים – או לפחות מדברים – בקטגוריות אחרות, וכך נראה המשא ומתן.

הגשם ממשיך לרדת על העצים והבקתות. רואים אותו מבעד לחלונות, שומעים אותו על הגגות, מריחים אותו באוויר, חשים אותו בהליכה או ברכיבה על אופניים או בנסיעה בכרכרות הגולף. מתערפל בחוץ ומתחיל להאפיר. עכשיו חמש ורבע אחרי הצוהריים. בשעה האחרונה קראתי בספרו של אריאל הירשפלד "רשימות על מקום". פרוזה בשירה, עברית עשירה ואבחנות יפות. הרבה – הרבה מדי – מיניות בכל עניין. הספר מרתק. עד עתה קראתי כאן בעיקר שירה צרפתית מן האנתולוגיה שהבאתי אתי. שירים קצרים יותר ומתאימים לקריאה חטופה ברבע שעה פנויה, המזדמנת מפעם לפעם.

השיחות נמשכות. כך גם ההתייעצויות אצל אהוד. למיטב הבנתי אינני מוזמן אל רבות מהן. מתקדמים בלעדי. ייתכן שיש בכך סימן שבכל זאת יהיה הסכם, הסכם כזה שלא אוכל לחיות אתו. היום חזרתי והזכרתי בנוכחות יתום, ינאי, שר ואחרים את כללי המשחק: אינני עוזב באמצע, אך אני מתנגד לחלק מן הכיוונים המסתמנים, כמו בענייני ירושלים והפליטים (חלוקה ושיבה) וייתכן שגם לשטח הנמסר (עוד נראה). אם יהיה הסדר כזה, אומר את דעתי במפורש עם סיום הפסגה.

מרטין, שעבר בפתח חדרי בחפשו את בן-עמי שלא היה כאן, מעריך שעוד הלילה או מחר נדע אם יש פריצת דרך והסכם או שאין לכך סיכוי. נמתין ונראה. בחמש וחצי עובר גינוסר ב-Walnut ומספר לי שהפלשתינאים (דחלאן) הרגישו מושפלים וכועסים על השיחה והסיכום אצל קלינטון בעניין הביטחון. אמרתי לו שזה מוזר, כי לא כך, אלא את ההפך שמעתי מינאי ומגלעד, אך אולי זהו Zero sum game. יוסי אמר לי שדחלאן טען שנראה כאילו לא למדנו (אנחנו, הישראלים) דבר משבע שנים של שיתוף פעולה. בעיניהם זו הייתה פגישה רעה. אני חושש – וכך אמרתי לגינוסר ואחר-כך לגלעד שר – שהפלשתינאים "יפוצו" על-ידי הנשיא במקום אחר, היינו: בעניין הגבולות ובעניין ירושלים. זה, כמובן, הרבה יותר חמור.

בשעות הערב ביקש אהוד שאבוא אליו. בפגישתנו אצלו ביקש ממני להכין נייר לעניין בקשותינו מן האמריקאים למקרה שלא יהיה הסכם. על פי נייר זה אדבר עם דניס רוס ואכין אותו לבקשותינו. אמתין לשיחה עם דניס עד שיחזור שלמה בן-עמי מפגישתו (כבר שלוש שעות) עם צאאב עריקאת עצל קלינטון בעניין ירושלים. הכנתי את הנייר שלהלן (אחרי התייעצות עם אליקים):

באין הסדר

א. נדרשת הצהרה אמריקאית, שתכיל את המרכיבים הבאים:

- (1) בהסכמת הצדדים, או על-פי בקשתם, מודיע נשיא ארה"ב שהמו"מ יימשך בעוד כמה שבועות, או שהאמריקאים ילמדו את כל מה שהיה בפסגה ואח"כ יציעו מועד ומקום להמשך השיחות בתוך חודש אוגוסט.
- (2) הנשיא מודיע כי כל הרעיונות שעלו ונידונו בפסגה אינם מחייבים את הצדדים והם null and void, היו כלא היו. הם אינם בסיס להמשך המשא-ומתן.

- (3) הנשיא קורא לצדדים להימנע מפעולה חד-צדדית (הכרזה על מדינה) ולפתור את הבעיות רק בדרך משא-ומתן והסכם.
- (4) הנשיא צריך להבהיר (אינני בטוח שיעשה זאת בהודעה רשמית במפורש ובחדות הנדרשת), כי ישראל נקטה מהלך אמיץ ונטלה סיכונים, כדי להגיע להסכם, אך נתקלה בעיקשות ובחוסר גמישות – שהיא ליבו של כל משא-ומתן – מן הצד השני.

ב. ביחסים הביטורליים ישראל – ארה"ב, על ארה"ב לנקוט מספר צעדים, שימחישו את התמורה שישראל זוכה לה, כתוצאה מהמהלך האמיץ שנקטה (לקיזוז סיכונים והפסדים), כלהלן:

- (1) הכרה בירושלים כבירת ישראל והעברה מידיה של שגרירות ארה"ב לירושלים.
- (2) הסברה – יחד אתנו – לעמי העולם, ובמיוחד לאירופאים ולמדינות ערב, על נטל האחריות לכישלון ועל אומץ הלב והמדינאות הישראלית.
- (3) חיזוקה הצבאי והכלכלי של ישראל כלהלן:
- (1) דף חדש בנושא טכנולוגיות (הטענות האמריקאיות);
- (2) MOU כלכלי, בין היתר להסכם רב-שנתי לעניין הסיוע הכלכלי והביטחוני (הפחתה שנתית של 120 מיליון דולר מהכלכלי והוספה של 60 מיליון דולר לצבאי, עד לביטול הסיוע האזרחי, וכן תשלום הסיוע מראש למען הריבית);
- (3) שדרוג נושאים נוספים (סנדי ברגר קיבל טיוטה ויש נייר נוסף אצל רייזנר);
- (4) עסקות אמל"ח – צוללות, סוללת חץ, F-22, מערכות מודיעין מתקדמות, טומהוק(?);
- (5) הגדלת הרכישות בארץ.
- (4) הבנה של ארה"ב, כי לאור העיקשות הפלשתינאית והפער בין הצדדים לגבי הסדר קבע, אין מקום לביצוע פעימה שלישית.
- (5) הבטחה אמריקאית למניעת קבלתה של מדינת פלשתינאית לאו"ם, אם תוכרז חד צדדית.
- (6) הבנה לצדדי תגובה ישראליים מול פעולות חד צדדיות של הפלשתינאים, כגון הכרזה על מדינה, פעולות טרור, אלימות וכו'.
- (7) הבטחה אמריקאית חוזרת לכך שארה"ב לא תפתיע את ישראל בפעולות או ביוזמות מדיניות.
- (8) בקשה מיוחדת מן הנשיא לשחרר את יונתן פולרד (בעוד שלושה חודשים יסיים ריצוי 15 שנים למאסרו. אולי כדאי להכין את הקרקע עם טנט).

ב. יש לארגן פעולות הסברה כלהלן מיד:

- (1) להקים מטה בווישינגטון עם מסבירים מעולים, שייפגשו עם חברי קונגרס, עיתונאים

- (עורכים, כותבי טורים ואנשי טלוויזיה), ארגונים יהודיים, המועמדים לנשיאות ואנשיהם. יש להכין רשימה מפורטת של אנשים אלה ולהחליט עם מי ידבר רוח"מ (טלפונית או בפגישה אישית ואפילו בהזמנה ארצה) ועם מי ידברו אחרים וכן – מה הם מסרי ההסברה העיקריים.
- (2) יש להכין מערכת הסברה – על-ידי משרד החוץ ולתגברו – בשאר ארצות העולם ובמיוחד באירופה.
- (3) יש לשוחח עם ראשי מדינות ערב (רוח"מ עצמו) ולהסביר – על-ידי אנשים נוספים – את עמדתנו למקבלי ההחלטות ולעיתונות הפתוחה בפנינו בארצות אלה.
- (4) יש לכתוב בתמצית את מסרי ההסברה העיקריים ולהעבירם לכל המסבירים.

בינתיים פגשתי את מרטין אצל גינוסר ושחק, שישבו עם דחלאן ורשיד. הם מיואשים. לא היה הסכם. אמנן מסביר שגם עראפאת הלך כברת דרך לקראתנו: ירושלים – השכונות היהודיות במזרח העיר והרובע היהודי; הפליטים – מיליונים לא ישובו; שטחים – הוא הראשון שוויתר על קווי 4.6.67.

תוך כדי השיחה נכנס לחדר מרטין אינדיק. אמרתי לו מחוץ לחדר, כשאנחנו לבדנו, שאם הפסגה תיכשל, הם צריכים לתת ביטוי למהלך האמיץ של ישראל מול עקשנותו של הצד השני. הוספתי כי ראוי לתת לכך ביטוי מוחשי, כגון העברת השגרירות של ארה"ב לירושלים. מרטין שלל את עניין העברת השגרירות באורח חד משמעי. לדבריו, זה יגרום לפיצוץ. בינתיים הגיע שליח מעראפאת וביקש מדחלאן ומרשיד לבוא אל הראיס להתייעצות, אחרי שעריקאת הגיע אליו, לבקשתו של עראפאת, מן הפגישה עם קלינטון.

אחר כך סיפר לי שלמה בן-עמי על השיחה שלו עם עריקאת וקלינטון. בין השאר דיברו על בית המקדש שמתחת למסגדים ועל ארכיאולוגיה. עריקאת שאל איך אנחנו יודעים שבית המקדש נמצא תחת המשטח של הר הבית. בתגובה ספק-הומוריסטית ספק-פוגעת השיב לו שלמה: אתה גר בבית זונות, בדיוק מעל ביתה של רחב הזונה (עריקאת גר ביריחו)... במהלך הויכוח אמר קלינטון, שלא רק היהודים, אלא גם הנוצרים מאמינים שבית המקדש עמד תחת המשטח זהיום של הר הבית. בסוף מפגש זה בעניין ירושלים ביקש קלינטון תשובה מהפלשתינאים להצעתו, או הצעת נגד. עכשיו מחכים לתשובה.

בשעה 02.00 קורא לי אהוד להתייעצות. אני מראה לו את הנייר שכתבתי. הוא מקובל עליו כמו שהוא, פרט לנושא אחד: פולרד. בעניין זה יש לו הבנה עם הנשיא. יש סיכוי – כך הבנתי – שפולרד ישוחרר אחרי הבחירות בארה"ב. אם יתברר שאין הסכם, אדבר עם דניס רוס לפי הנייר שכתבתי. כחצי שעה אחר-כך אנחנו שומעים שמועה דרך גמאל הילאל, לפיה עראפאת השיב לנשיא קלינטון בשלילה. לדבריו איננו יכול לוותר על ריבונות בהר הבית. דחלאן אמר, כנראה בנוכחות האמריקאים, שהם, הפלשתינאים, שוגים בתשובתם השלילית. בינתיים אנחנו ממתינים ב-Dogwood לשמוע מקלינטון מה תגובתו של עראפאת. עריקאת עדיין אצל קלינטון.

בשעה 03.00 חוזר שלמה בן-עמי ומדווח שעראפאת השיב בשלילה או נתן תשובות שהאמריקאים מתארים אותן כבלתי קבילות לחלוטין. בתגובה ביקש הנשיא מעריקאת שיחשבו על העניין וישיבו לו סופית עד תשע בבוקר. בעקבות זאת, הזמין אהוד אליו לשיחה את דניס רוס להתייעצות על המצב שנוצר. לקראת תום שיחתם הקצרה, ביקש אהוד שאכנס לחדר בו ישבו (חדר האורחים ב-Dogwood), דיברנו כמה דקות ביחד ואז נשארתי, לבקשתו, לשיחה בארבע עיניים עם דניס.

העליתי את מה שאנחנו מבקשים מן האמריקאים במצב שנוצר, לפי הנייר שהכנתי. לעניין השגרירות אמר דניס שהם לא ירצו לעשות דברים שישללו מהם מנופים להמשך, למשל למקרה של הכרזה חד-צדדית על מדינה פלשתינאית. העליתי – על דעתי בלבד (כשאני אומר לו זאת) – שאם לא יוחלט להעביר את השגרירות לירושלים מיד, אפשר שהם יקשרו את הדברים ויעבירוה עם הכרזה חד-צדדית על מדינה. דניס רשם לפניו את הרעיון הפרטי הזה. נדמה לי שבכך טעיתי. אם תהיה הכרזה חד-צדדית על מדינה, ירצה אהוד – כפי שאמר לי מספר פעמים – לספח בתגובה באופן חד-צדדי חלק מן השטחים לישראל. מהלך כזה יקשה אז על העברת השגרירות לירושלים. מצד שני הערכתי, שאין סיכוי להעברת השגרירות מיד בכל מקרה. ואולי אהוד לא יספח שטחים בתגובה להכרזה מטעמים שונים, וכך נרוויח לפחות את העברת השגרירות ובכך יתחזק מאוד מעמדנו הבינלאומי בירושלים. קשה לדעת.

לעניין הפעמה השלישית אמר לי דניס, כי האמריקאים לא יוכלו לומר שאין חובה לבצע אותה, שהרי יש על כך התחייבות מפורשת שלנו בהסכם, אבל הם לא יזכירו את העניין ביוזמתם. אם יישאלו, יאמרו שישראל רשאית לקבוע לבדה את גודל השטח והם אינם מביעים עמדה לגבי הגודל כלל. דניס הוסיף שכך גם אמרו לביבי, כשאמר שהוא מתכוון לבצע פעימה של 1%. הם מעוניינים בקביעת המשך לשיחות.

דניס הוסיף ואמר שחלו שינויים חיוביים בפסגה גם אצל הפלשתינאים. הוא מנה חמישה כאלה (בכפוף לכך, כמובן, ששום הסכמה שלהם אינה מחייבת והיא כפופה להסכם כולל, וזה, כידוע, לא הושג): (1) הם הסכימו לריבונותנו בשכונות היהודיות במזרח ירושלים; (2) הם הסכימו לגושי התנחלות ברבונות ישראל ששטחם הכולל יהיה 8% - 10% משטח יו"ש. כאן הוסיף דניס פרט חשוב: הנשיא אמר לעראפאת שאהוד ירצה 10% והוא, קלינטון, סבור שאולי יוכל להורידו ל-8%. עראפאת הסכים לכך. דניס אמר שהם חשבו לתת לנו 9% ולהוריד מאתנו – על דרך Swap – 1%. הנטו של עראפאת יהיה, אם כן, 8%, ואילו אנחנו נקבל 9% משטח יו"ש. אמרתי לו שהשיעור הזה נמוך מדי ונצטרך להגיע לפחות ל-10% או יותר. ייתכן שלשם כך יצטרך לגדול קצת ה-Swap (אם כי אני מתנגד לחילופי שטחים). אמר שייתכן; (3) עראפאת הסכים לכך שהנשיא יקבע את (גודל?) השטח במערב וכן את שאלת הגבול המזרחי; (4) לפי התרשמותו של דניס, ניתן היה לפתור את שאלת הפליטים, אך הפלשתינים לא נקבו במספרים של "חוזרים". אפשר גם בלי המונח "זכות השיבה". (לא רשמתי זאת, אך נדמה לי שדניס אמר לי שעראפאת הסכים לתת לקלינטון לקבוע את המספר); (5) הם הסכימו להסדרי ביטחון, לרבות נוכחות ביטחונית ישראלית אצלם.

המכשול העיקרי בדרך להסכם היה, כידוע, עניין הר הבית והעיר העתיקה. עראפאת לא הסכים לרעיונות הנשיא וגם לא להצעה החלופית להשאיר את שאלת ירושלים לשלב מאוחר יותר. עריקאת צריך להודיע מה תשובתם הסופית של הפלשתינאים בשעה 09.00, כפי שביקש קלינטון. דניס נותן סיכוי מועט לתשובה חיובית.

נפרדנו בשעה 04.30. נקבעה פגישה נוספת של המשלחת אצל אהוד לשעה 07.30, כך שלא נותר זמן רב לישון הלילה (או, יותר נכון - הבוקר). בערך בשש בבוקר מעיר אותי צלצול הטלפון. אני מרים את הטלפון נים ולא נים ושומע קול בחורה. אני בטוח שענינת מבקשת למסור לי הודעה. הרי אין אפשרות להתקשר אלי אלא מתוך המחנה או ליאורה, שרק את שיחותיה מותר להעביר אלי. "מדברת קרן נויבך, רצייתי לדעת..." איך היא הצליחה לשכנע את המרכזיה להעביר אלי שיחה ולהעירני? אני מניח שהזדהתה כליאורה מרידור... גם הלילה הזה נותר על שינה...

25.7.2000, יום שלישי

בשעה 08.00 – פגישה של המשלחת אצל אהוד. כולם נוכחים. אהוד מודה לכולם על העבודה הרבה שהושקעה כאן. כל האחריות עליו. הוא מבקש מכולם לגלות אחריות להמשך המאבק. לא להוציא מתוכנו שאלות או תהיות שתחזקנה את הצד השני. בנקודת הזמן הזאת אין פרטנר, גם כאשר הלכנו כמעט עד לקצה שאפשר להעלותו על הדעת אצל כל ישראלי או יהודי. העברת הריבונות לצד השני על הר הבית, מקום המקדש, נוגעת לשורש ההוויה של המדינה וביסוד ערגת הדורות לארץ ישראל. גם אם נצטרך להאבק, זו הנקודה שסביבה נגבש הסכמה. הצעותיו של קלינטון לעראפאת, בלי אישורנו, לחלוקה מסוימת של הריבונות בהר הבית (לנו – על השטח, כדי למנוע חפירות ולהם – השליטה המלאה) גם הן נדחו על-ידי עראפאת.

נפתח דיון בעקבות דבריו של רוה"מ. אמרתי שבועידה לא הצלחנו להשיג הסכם, אך צריך ללמוד את לקחיה ביסודיות. בזה לא אעסוק עכשיו. אדבר על שני נושאים מעשיים. האחד – הכנה מיידית של מערך ההסברה בארה"ב ובעולם כולו. הצעתי שרוה"מ ידבר אישית עם שורה של אנשים חשובים ויעדכן אותם אישית לגבי הפסגה והמסקנות המתבקשות. הזכרתי ראשי הקונגרס וחברים בכירים, המועמדים לנשיאות ועוזריהם, מעצבי דעת קהל בתקשורת, הקהילה היהודית ועוד. רוה"מ צריך לדבר גם עם שליטי מדינות ערב ועם מדינאים אחרים בעולם. צריך להשאיר צוות בווינגטון ולהפעיל את משרד החוץ למסע זה. השני – אכן, הויתורים המותנים או הרעיונות שהועלו כאן "היו כלא היו", אך למעשה שום דבר לא לגמרי נמחק. היו ויתורים גם אצלנו גם אצלם. צריך ללמוד את העניין היטב לצורך תכנון המשך הדרך.

שלמה בן-עמי סיפר על שלוש שעות הדיונים שקיים לאחרונה. הוא הזכיר את האפשרות של "משטר מיוחד" בירושלים, את הצעתו לגבי שכונות חיצוניות ופנימיות (אילו אפשר להעביר לערבים) ועל הסדר ה-Custody לפלשתינאים וריבונות שלנו לגבי הר הבית. הוא סיפר על "רעיונות הנשיא". אפשרות ראשונה שהעלה הנשיא היא כי שתי שכונות תינתנה לכל צד בעיר העתיקה ואוטונומיה (?) פונקציונלית לשכונות החיצוניות. האפשרות השניה היא

ריבונות מוגבלת בחגורת(?) העיר העתיקה ואילו בתוך העיר העתיקה "משטר מיוחד". האפשרות השלישית היא לדחות את ההכרעה באחד משלושה מעגלים: (1) העיר העתיקה והר הבית; (2) העיר העתיקה בלבד (נדמה לי שצריך להיות: הר הבית בלבד); (3) כל ירושלים (מזרח העיר?). הפלשתינאים ענו בלאו מוחלט אחרי כשעה. בינתיים ג'ורג' טנט היה אצל עראפאת, אך זה לא הועיל.

רובינשטיין ציין כי זו הפעם הראשונה שהייתה נכונות לדון על ירושלים ועל הפליטים. הוא הציע להשאיר בווינגטון כמה מחברי המשלחת שהייתה בקמפ דיוויד לצורכי הסברה. לבסוף הציע כי יוכן תיק מסודר על כל מה שארע כאן, כדי שנדע את כל העובדות. לשם כך צריך לפנות למשתתפים ולבקש את עזרתם.

גינורסר סיפר על רעיון אמריקאי להכין קווים (outline) להמשך המו"מ. הוא מציע לדחות זאת מיד ולחזור למשא-ומתן כפי שהיה בינינו לבינם. גינורסר מזכיר שצריך להסביר גם ברוסיה, בארצות ערב ובאירופה. הוא מציע להטיל על המתפל"ש להכין סדרת הקלות על האוכלוסיה, שאפשר לבצען מיידית. לסיום, צריך לארגן כאן פגישה בין ברק לעראפאת.

שלמה (בן-עמי?) אמר כי היו שבועיים מיוחדים. נגענו בעצבים היותר רגישים שלנו ושלהם כפי שאיש לא עשה. מציין כי – שלא כמו אצל רבין וכריסטופר – כאן הרעיונות הם null and void, אך צריך לומר שהייתה הבקעה בירושלים, היה כאן צד ערבי שוויתר על קווי 4.6.67, הייתה הסכמה לצירוף גושי ההתנחלויות, בהם 80% מהמתנחלים, לישראל, הייתה הסכמה לסידורי ביטחון בשבילנו אצלם. לא קל היה גם להם. חבל שהאדם היחיד שהיה מסוגל לקבל החלטה, אינו יכול לקבל אותה. ראינו גם את מאבק חילופי הדורות אצלם. צריך לפתח מערך של ניהול קונפליקטים. יהיה קשה למנוע קריסה. כל אחד יצטרך לדבר לציבור שלו. אנחנו צריכים לעסוק בהסברה הן פנימה והן לעולם הערבי.

אמנון ליפקין פתח בכך, שחבל שלא הצלחנו להשיג את מה שרצינו, אך אם אכן נכשלונו, בכל זאת הגענו למצב טוב. עשינו כל מה שניתן לעשות. לא הצלחנו בגלל עמדותיו של עראפאת. השאלה היא איך ממשיכים, כיצד מונעים או מרחיקים התדרדרות. צריך דלת פתוחה להמשך הידברות. באמריקה אין בעיות הסברה. העיקר הוא באירופה ובארצות ערב. צריך שאהוד ייפגש עם עראפאת.

ישראל חסון מדבר על דו-קיום תוך ידיעת המחלוקות. בזה צריך לעסוק עכשיו.

דני יתום דיבר על הצורך בחיזוקה של ירושלים עכשיו. המשא-ומתן טרם נסתיים. צריך לתת תקווה לעתיד. יש לערוך מסיבת עיתונאים של אהוד כאן ונחוץ מכתב של אהוד לקלינטון לסיכום הפסגה. צריך גם להגיע להבנות עם האמריקאים. הוא בעד פגישה משולשת של קלינטון, ברק ועראפאת.

גלעד שר אומר שהפסגה היא אבן דרך חשובה בתהליך ארוך.

שלמה ינאי מוסיף כי חשוב להיפגש עם עראפאת לצמצום נזקים.

גידי גרינשטיין טוען אף הוא כי אהוד צריך לראות את עראפאת. צריך לעשות ניסיון אחרון עם מובארק, שייתן דחיפה אחרונה לקראת הפגישה עם עראפאת.

- אהוד מסכם: (1) להכין את המטוס לטיסה (זה ייקח שתיים עשרה שעות);
 (2) אליקים מתבקש להכין טיוטת מכתב לקלינטון;
 (3) יש להכין לוח זמנים לפעילות היום;
 (4) רצוי להיפגש עם דחלאן והאחרים שם שגילו יותר אחריות;
 (5) יש להכין מסיבת עתונאים;
 (6) גידי מתבקש להכין מסרי הסברה לישראל, לארה"ב (ירושלים וקדשי ישראל) ולערבים (ערביי ישראל, הפלשתינאים וערביי האזור);
 (7) יש להכין תיעוד של הפסגה. האחריות על ינאי לביטחון, אליקים לפליטים, בן-עמי לירושלים וגידי לגבולות;
 (8) להסברה כאן יישארו אליקים, עודד ודן אם יוכל, ליום נוסף;
 (9) נגענו בעניינים היסודיים. נמשיך בדו-קיום תוך ידיעת חילוקי הדעות. צריך לומר לציבור את האמת. אנחנו מוכנים לשלם מחיר כואב למען השלום, אבל אין שלום בכל מחיר. עראפאת דרש דברים רבים שידע שלא נוכל להסכים להם. אין לו בעת הזאת נכונות לסיים את הסכסוך, אלא אסטרטגיה אחרת. יש דברים שלא נוכל לוותר עליהם. נתאחד סביבם. אם יהיה עימות, נישיר מבטנו ונאמר שעשינו את כל הניתן כדי למנוע אותו.

בשעה 10.00 הגיע הנשיא קלינטון ונתקיימה פגישה אחרונה לסיכום הפסגה. השתתפו קלינטון, אולברייט, ברגר ורידל מן הצד האמריקאי; ברק, אני ויתום מן הצד הישראלי.

אהוד פתח בתיאור תמציתי של המצב ועבר לבקשותינו. אנחנו מבקשים שהשגרירות האמריקאית תעבור לירושלים מיד. צריך שיהיה ברור מה התמורה לתעוזה ומה המחיר לעקשנות. המסר צריך להיות במעשים ולא רק במלים. קלינטון אמר שאינו מתנגד לכך עקרונית, אך רוצה לשקול אם זה יועיל להמשך המו"מ, או יקשה עליו. אהוד השיב לו ואמר שיש כאן שכר ועונש וזה יועיל מאוד להמשך המו"מ.

מנהיגות אמת - הישיר אהוד מבט אל קלינטון - נבחנת בהחלטות שיש בהן פן מוסרי. ההחלטות האלה נשארות לדורות. העברת השגרירות לירושלים היא החלטה שיש לה השלכה מוסרית עמוקה. לעם היהודי יש זיכרון ארוך ואתה הנשיא קלינטון, תיזכר על-ידי כל היהודים בכל מקום כמי שעשה את המעשה ההיסטורי הזה. הנשיא העלה רעיון שיעביר את השגרירות לירושלים אם עראפאת יכריז באופן חד-צדדי על מדינה. אהוד שלל זאת. אין לקשור את הדברים. אולי היה אפשר להסביר את ההימנעות מההעברה כל עוד לא נעשה הניסיון הזה. עכשיו, משנעשה וברור מי אשם בכך שלא הצליח, צריך לעשות את המעשה. מה יהיה - שאל אהוד - אם הפלשתינאים לא יסכימו לשלום עוד חמישים שנה, האם נחכה כל הזמן הזה והשגרירות לא תועבר? הנשיא הבטיח שישב לבקשה זאת תוך יום או יומיים.

לגבי הפעימה השלישית, קלינטון אומר שהוא איננו מצפה שנבצע אותה, למרות שלא יוכל לומר זאת בפומבי. הנשיא הוסיף: *You were ready to cut your legs for this guy*, אני במקומך לא הייתי עושה זאת עכשיו... ה"רמז" ברור.

קלינטון הבטיח כי יחיש את הטיפול בכל הדברים האחרים שביקשנו: אסטרטגיים, מזכר הבנה ועוד. אחר-כך הציע נוסח כתוב של הודעה משותפת. אהוד הראה לי אותה. הנוסח סביר, אך הצעתי להוסיף שני משפטים. האחד – על כך שהרעיונות וההצעות שהועלו בוועידה אינם מחייבים והצדדים אינם קשורים בהם. והשני – הודעה של הצדדים שהמחלוקות ביניהם ייפתרו רק בדרך של משא-ומתן והסכם. הראשון נועד לשחרר אותנו במידת האפשר מרעיונות ויתורים שעלו כאן, והשני נועד לחייב את עראפאת לא לנקוט באלימות או בצעדים חד צדדיים, אפילו באין הסכם. ניסחתי את שני הסעיפים והראיתי לקלינטון, שהציגם לחבריו. הסכימו לנוסח.

סוכם, כי תיערך עוד מעט פגישה משולשת לסיום הוועידה. קלינטון אומר שהזמן לא בוזבז. נגענו בענייני הליבה בפעם הראשונה. נמשיך לעזור. עריקאת אמר לי – כך קלינטון – שעראפאת עכשיו *incapable of making decisions*. ובפנותו לאהוד הוסיף: שנינו באים מאותו מקום. אנחנו דנים ומקבלים החלטות. אצלו זה כנראה אחרת... הישיבה נסתיימה.

אהוד התכונן לפגישה המשולשת. אנחנו המשכנו עוד לדבר זה עם זה והלכנו לארוחת צוהריים ב-Laurel. חשבנו שהיא האחרונה ואמרנו תודה לצוות המטבח. הפלשתינאים הסתלקו מן המחנה בלי לומר שלום. האמריקאים – והנשיא בראשם – הסתלקו גם הם. אנחנו הסתובבנו בין שבילי המחנה ובביתניו עד הערב. ראינו בטלוויזיה בשידור ישיר את מסיבת העיתונאים שאהוד ערך באמיסברג. את מזוודותינו לקחו למטוס ובערב אכלנו את ארוחת הערב האחרונה באמת בחדר האוכל. נפרדנו שוב מן הצוות המסור של המטבח ושאר האנשים ששירתו אותנו במקום.

בשעה עשר בלילה עלינו על שני מסוקים של המרינס. משני צידיה של דלת המסוק שאליו הופניתי עמדו בדום מתוח שני חיילי מרינס במדיהם הנקיים והמגוהצים. נכנסתי למסוק *Marine One* יחד עם חברי המשלחת, שחלקם האחר נכנס למסוק השני. טסנו בשני מסוקים מפוארים ומרווחים אלה לשדה התעופה *Andrews*, שם עלינו על מטוס בואינג 707 של חיל האוויר, מטוסו של ראש הממשלה, וטסנו הביתה (עם חניה קצרה בשדה התעופה *Ciampi* שליד רומא לצורך תדלוק). הגענו לנתב"ג בערך בשש וחצי בערב. נערך טקס. אהוד דיבר. חיכיתי למזוודתי שעה ארוכה. משהגיעה סוף סוף – ובה כל בגדי, ספרי והעיקר: רשימותי שרשמתי במשך הוועידה – נסעתי הביתה.

